

OTDK-DOLGOZAT

2015

A 2008-AS GAZDASÁGI VÁLSÁG HATÁSA A MAGYAR
BANKRENDSZERRE

THE FINANCIAL EFFECT ON THE HUNGARIAN BANKING
SYSTEM IN 2008

KÉZIRAT LEZÁRVA: 2014. NOVEMBER 27.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
A gazdasági válság kialakulása és hatása.....	2
Lehman Brothers csődje és a válság előzményei	2
Az euróválság és a deviza alapú hitel problémák	8
A gazdasági válság hatása a bankokra	11
Betét-, hitelállomány, saját tőke és adózott eredmény változása az Országos Takarékpénztárnál	12
Betét-, hitelállomány, saját tőke és adózott eredmény változása a Raiffeisen Banknál	14
Betét-, hitelállomány, saját tőke és adózott eredmény változása a CIB Banknál	18
Speciális mutatószámok	22
A bankokra gyakorolt hatás továbbgyűrűződése	29
A válság hatásának enyhítésére tett lépések	36
Válságkezelés Magyarországon.....	37
Összefoglalás.....	41
Irodalomjegyzék	43
MELLÉKLETEK	I
1. számú melléklet, OTP Bank adatainak változása 2005-höz viszonyítva.....	II
2. számú melléklet, CIB Bank adatainak változása mindig az előző évhez viszonyítva	III
3. számú melléklet, Minősített hitelek fedezettsége.....	III
4. számú melléklet, OTP Bank mérleg és eredménykimutatás tételek (millió forint).....	IV
5. számú melléklet, Raiffeisen Bank mérleg és eredménykimutatás tételek (millió forint)	IV
6. számú melléklet, CIB Bank mérleg és eredménykimutatás tételek (millió forint)	V

Ábrajegyzék

1. ábra, Az OTP Bank betét- és hitelállománya, a saját tőke aránya 2005 és 2013 között	12
2. ábra, Raiffeisen Bank betét és hitelállománya az eszközökön és forrásokon belül 2005 és 2013 között.....	16
3. ábra, Adózott eredmény alakulása 2005 és 2013 között.....	17
4. ábra, A hitel- és betétállomány aránya 2005 és 2013 között a CIB Banknál.....	20
5. ábra, A saját tőke és idegen forrás aránya az OTP, a Raiffeisen és a CIB Bank esetében 2005 és 2013 között	22
6. ábra, Az OTP, Raiffeisen és CIB Bank tőkejövedelmezősége 2005 és 2013 között	24
7. ábra, Eszközarányos költségmutató az OTP, Raiffeisen és CIB Bank esetében 2005 és 2013 között.	27
8. ábra, A magyar önkormányzatok eladósodottsága, hitel és kötvényállománya (Mrd Ft.) ..	34

Táblázatjegyzék

1. táblázat, A fogyasztási hitelportfólió minősítési kategóriák szerinti megoszlása.....	7
2. táblázat, OTP Adatainak változása mindig az előző évhez viszonyítva	13
3. táblázat, A jelzáloggal fedezett lakáshitelek aránya 2003 és 2010 között	14
4. táblázat, Raiffeisen Bank betét- és hitelállományának változása, valamint saját tőke aránya az összes eszközhöz viszonyítva 2005 és 2013 között.....	15
5. táblázat, Raiffeisen Bank adatainak változása mindig az előző évhez viszonyítva	15
6. táblázat, Tőkeemelések évente a magyar nagybankoknál	18
7. táblázat, CIB Bank betét- és hitelállományának, valamint saját tőkéjének aránya az összes eszközhöz viszonyítva 2005 és 2013 között.....	19
8. táblázat, Kamatjövedelmezőség 2005 és 2013 között.....	25
9. táblázat, Kockázattvállalási mutató 2005 és 2013 között.....	26
10. táblázat, A háztartások készpénz-, betét- és hitelállományának alakulása és változása 2000 és 2010 februárja között (Mrd Ft)	29
11. táblázat, A háztartásoknak nyújtott összes fogyasztási állomány (Mrd Ft).....	30
12. táblázat, Vállalati hitelállomány mértéke 2001 és 2007 között	31
13. táblázat, A bankszektor által a kkv-szektorban évente folyósított hitel összege 2008 és 2012 között	32

Bevezetés

Kutatásom témája a 2008-as gazdasági válság hatása a magyar bankrendszerre, melyet elsősorban az aktualitása miatt választottam, hiszen átszövi nem csak az ország gazdaságpolitikáját, de az emberek mindennapjait is. Az eladósodás, a munkanélküliség, a betétkamatok csökkenése mind kapcsolatban áll a kialakult pénzügyi krízissel. A hirtelen bekövetkező recesszió váratlanul érte a pénzügyi piacot, és olyan következményekkel járt, melyekre senki sem számított - majdnem a pénzügyi rendszer teljes összeomlásához vezetett. Az 1980-as évek óta növekedő superbuborék szétburjánzása miatt a gazdasági helyzet az 1930-as évek válságához hasonlított.

Mégis hogyan képes egy összetett gazdasági rendszer néhány nap alatt az összeomlás szélére jutni? Milyen előre nem látott következményei voltak a Lehman Brothers csődjének? Hogyan hatott a gazdasági válság hazánk bankrendszerére? Milyen kiutat látnak ma a válságból a pénzügyi vezetők?

Tanulmányomban ismertetem, milyen döntések hatására fejlődött ki a válságot előidéző superbuborék, és hogyan jött el az a pillanat, amikor a rosszul beárazott banki termékek kártyavár módjára kezdtek összedőlni. Szeretnék rámutatni arra, hogy milyen hatása volt a Lehman Brothers csődje az euróra, a svájci frankra, és így a hazánkban tömegesen felvett deviza alapú hitelekre. Továbbá bemutatom, hogyan hatott a gazdasági válság, a megszorító intézkedések sora három kiemelt bank (az Országos Takarékpénztár Nyrt., a Raiffeisen Bank Zrt., és a CIB Bank Zrt.) betéti és hitelállományára, adózott eredményére, és a saját tőkéjére 2008 és 2012 között. Megvizsgálom a válság hatását a lakossági, a vállalati és az önkormányzati szektorra nézve is. Végezetül ismertetném, hogy milyen módszerekkel próbálják mérsékelni a válság hatásait, és hogyan próbálják fellendíteni ismét a pénzügyi piacokat.

Bár a gazdasági válságnak számos következménye van, dolgozatomban mégis próbálom a legfontosabb mérföldköveket kiemelni, melyek nem csak egy pénzügyi ismerettel rendelkező személyeknek nyújtanak érdekes információkat, hanem a hétköznapi ember számára is.

A gazdasági válság kialakulása és hatása

Lehman Brothers csődje és a válság előzményei

A 2008. szeptember 15-én kipukkadt superbuborék már az 1980-as évek eleje óta egyre csak duzzadt, melyben közrejátszott, hogy az államok sorozatosan beavatkoztak, ha a lufi kidurranásának lehetőségét látták – egészen a Lehman Brothers csődjéig. „Minden egyes buborék két alkotóelemből áll: egy uralkodó trendből és ennek félreértelmezéséből, vagyis az ehhez kapcsolódó téveszméből. Minden buborék kezdetben önerősítő, ám végül önpusztító fellendülés-hanyatlás folyamat.” (SOROS György, 2012, 20. p.) Nem minden buborék tud kiteljesedni, és ha mégis bekövetkezik a hanyatlási szakasz – a hatás minden esetben más. Az internet buborék kipukkadását még mérsékelni tudták a hatóságok, az ingatlanboom azonban nem várt következményekkel járt.

A gazdasági válság kialakulásának okait sokan kutatták, hiszen a folyamat megismerésével elkerülhetővé válik egy hasonló esemény. Erdős Mihály és Mérő Katalin (2010) a bankválságok kialakulásának okait két nagy csoportra osztja: a makrogazdasági okok és a bankspecifikus okok. Eszerint a bankválságok leggyakrabban a gazdasági visszaesések miatt alakulnak ki. Ekkor ugyanis megnő a munkanélküliek száma, hitel visszafizetési problémák jelentkeznek, s a bankok egyre több veszteséget realizálhatnak. Az ilyen típusú válságot megelőzően általában valamilyen buborék alakul ki, mely leggyakrabban ingatlan- vagy tőzsdeboomhoz vezet. Az is jellemző, hogy a krízis előtt hatalmas hitelexpanzió alakul ki – mint ahogy ez a mostani válságnál is megfigyelhető volt.

Pitz Mónika és Schepp Zoltán (2013) szerint a gazdasági válság kialakulásának oka Magyarországon oda vezethető vissza, hogy a rendszerváltást követően hatalmas mennyiségű külföldi tőkét akartak bevonítani az országban a gyorsabb fejlődés érdekében. Ennek hatása azonban csak 2000 után jelentkezett, hiszen megjelentek hazánkban is a deviza alapú hitelek és kötvények, mint a finanszírozás egyik forrása.

Erdős Mihály és Mérő Katalin (2010) másik szemlélete szerint a kialakult helyzetet a banki modellek átalakulására vezethetjük vissza. Az 1990-es évek előtt úgynevezett hagyományos bankmodell volt jellemző mindenhol. Ez magában foglalja azt, hogy a bankok betétet gyűjtenek, hitelt helyeznek ki, de nem foglalkoznak kockázatos ügyletekkel. Megkezdődött ugyan a kiegészítő jellegű banki tevékenység végzése, de ez nem hozott gyökeres változást a modellben.

A fordulat a kilencvenes évekre tehető, amikor a hagyományos banki modellt felváltja a kockázattal kereskedő bank. A hitelintézetek már nem tartották meg a lejáratig a hiteleket, hanem értékpapírosították őket, és kötvény formájában eladták őket. Így a hosszú lejáratú hitelekből likvid eszközt varázsoltak. Ez kedvezően hatott a hitelezési hajlandóságra. Kialakult az originate-to-distribute bankmodell, melynek lényege, hogy az értékpapírosítás már nem egy kiegészítő banki tevékenység, hanem az üzleti modell alapja. Ebben az esetben a hitelnyújtás már azt a célt szolgálja, hogy annak kockázatát a bank értékpapírosítás útján áthárítsa a tőkepiaci befektetőkre.

Ugyanis a magyar bankokra az kétezres évekig a konzervatív bankmodell volt a jellemző. Bánfi Zoltán (2010) szerint ez azt jelenti, hogy minden terméknek és szolgáltatásnak megvolt az ára, azonban a hitelintézet nem vállalt nagyobb kockázatokat. A kétezres években hazánkban is megjelent az akvizíciós modell, melynek központi eleme: verseny az ügyfelekért. Ennek egyik következménye az volt, hogy a hitelkihelyezéseknél nem végeztek el a hatékony ügyfél- és ügyletminősítést. Nem vizsgálták meg a fedezet értékesíthetőségét. A hitelintézetek nem számoltak az ügyletekből származó kockázatokkal.

Amerikai kutatócsoport eredményei szerint a válság okai szerteágazóak. Ide tartozik, hogy a jelzáloghitelezés követelményei lazultak, ebből következik a háztartások jelzáloghitel mértékének nagymértékű növekedése. Közrejátszott a hitelezés felfutása, s hogy ezeket az összegeket értékpapírosították. Ezzel a hitelintézmények túl nagy kockázatot vállaltak, az ügyletek pedig átláthatatlanná váltak. Mindez oda vezethető vissza, hogy a 2008-as gazdasági válság előtt nem volt megfelelő pénzügyi szabályozás és hatékonyon felügyelet.

Székely Anita (2012) cikkéből kitűnik, hogy a nagyobb projekteket finanszírozó bankcsoportok nem voltak felkészülve arra, hogy a bedőlő projekthitelek esetén kezelniük kell a helyzetet. Ezért a Lehman Brothers csődje után ezeknek a bankholding társaságoknak a működése szintén megingott. Továbbá a kutatások azt is kimutatták, hogy az ingatlanbuborék kialakulásában meghatározó szerepe volt az USA ingatlanpolitikájának.

Egy másik nézőpont szerint mindez oda vezethető vissza, hogy a '80-as évek elején elterjedt az a nézet, miszerint az államnak nem szabad közvetlenül szabályozni a pénzügyi piacokat, hiszen a fundamentalista nézetek szerint minden piac – így a pénzpiac is – az egyensúlyi állapot elérésére törekszik. Ennek az alapja Keynes 1936-ban megjelent könyve, az Általános elmélet. Keynes azt állítja: „A modern gondolkodást még mindig átítatja az a nézet, hogy az emberek egy vagy más módon, de mindenképp elköltik a pénzüket.” (Veress József, 2013, 196. p.) Ebből következik, hogy a keresleti oldalt csupán az korlátozhatja, ha az embereknek nincs bevételük, azaz a munkanélküliség. A keynesi recept szerint a keresleti oldal

fellendítése az állam feladata, mégpedig a beruházási hajlandóság serkentésének és a vásárlási szándék ösztönzésének segítségével. „A kereslet központi szabályozása egyik fontos elemének a kamatláb befolyásolását tekintette, amely az инвестиciókon kívül közvetlenül és közvetve hat a fogyasztási kereslet nagyságára.” (Veress József, 2013, 197. p.) Úgy vélte, az államnak szabályoznia kell a keresleti oldalt annak érdekében, hogy fenntartsa a fogyasztási hajlandóságot, ugyanis ha az emberek többletjövedelemhez jutnak, az nem jelenti feltétlen azt, hogy többet fognak költeni. Meglátása szerint, ha a „központi irányító szerveinknek sikerül olyan termelési volument biztosítani, amely a lehető legjobban megfelel a tökéletes foglalkoztatottnak, akkor a klasszikus elmélet ettől a ponttól kezdve újra érvényessé válik.” (Veress József, 2013, 199. p.) Ez az elmélet általánosan elterjedt a pénzügyi világában, azonban hosszú távon a pénzügyi piacokon alkalmazhatatlan, hiszen nem számoltak a reflexivitással és a gyarlóssággal.

A reflexivitást Karl Popper elméletének tovább gondolásaként Soros György dolgozta ki A pénz alkímiája című művében, melyben kimondja: „Egy függvény pontos definiálásához szükség van egy olyan független változóra, mely meghatározza a függő változást. A kognitív funkcióban az adott körülmények jelentenek a független változót, a szereplők nézetei pedig a függőt. A manipulatív funkcióban ez pont fordítva történik. A reflexív helyzetekben ezek a funkciók épp attól a független változótól fosztják meg egymást, amellyel pontos eredményekre juthatnánk.” (Soros György, 2009, 32. p.)

Míg Karl Popper a reflexivitas mellett meg volt győződve, hogy a pénzügyi piacok és a társadalomtudomány modellezhetők a természeti törvények mintájára, addig Soros György úgy gondolta, ez lehetetlen, hiszen az emberek nem csak részesei a gazdasági folyamatoknak, hanem irányítani, befolyásolni is képesek azokat – saját hasznuknak megfelelően. Elméletében kimondja, hogy az embereket elvakítja a hatalom, és sokszor nem az igazság keresése, hanem az uralom a fő céljuk. A gazdasági rendszerben az egyének – főként a pénzügyi vezetők – reakciója alapvetően határozza meg az események kimenetelét. S épp ezért mondhatjuk azt, hogy ezek a folyamatok reflexívek.

Az egyensúlyra való törekvés klasszikus közgazdaságtani modellje szerint minden döntés a tökéletes informáltság birtokában történik, viszont a reflexivitas azt állítja, hogy az emberek nincsenek a teljes tudás birtokában, így a döntéseik pillanatában az információik hiányosak lehetnek. A nem tökéletes ismeret és a váratlan tényezők hatásának következtében az események nem feltétlen úgy alakulnak, ahogyan arra számítanak, és így az eredmény torz lesz. Vegyük alapul a tőzsdét. Vannak számítási módszerek, melyek alkalmazásának következtében nagy pontossággal meg lehet határozni, hogy egy értékpapír árfolyama növekedni

vagy csökkenteni fog, azonban ezekben a számítási módszerekbe nem lehet beleírni azokat a külső tényezőket (előre nem látott gazdasági eseményeket), melyek felboríthatják a rendszert, így például egy értékpapír meredek zuhanásához vezet másodpercek alatt. A mai közgazdaságtan elfogadja a gyarlóságot, azonban a reflexivitást tagadja.

Mivel a pénzügyi szektor vezetői figyelmen kívül hagyták Soros György elméletét, mindig közbeavatkoztak, mikor a rendszer összeomlásának lehetőségét látták. Ezt nevezzük erkölcsi kockázatnak. Ugyanakkor nem vették észre, hogy ezzel nem megmentik a gazdasági rendszert, hanem csak tovább gerjesztik a buborékot. Nem engedték, hogy akár egyetlen pénzintézet is a csőd szélérére jusson. Ha kellett, mesterségesen avatkoztak bele a kereslet-kínálat alakulásába.

Ezt a nézőpontot egészíti ki Ha-Joon Chang (2013): kijelenti, hogy a szabadpiaci elveket azért nem lehet teljes mértékben alkalmazni, mert vannak olyan tényezők, melyek befolyásolják a piacot, de előre kalkulálni nem tudunk velük. Ezért a piac szabályozását tartja elsődleges megoldásnak. Véleménye szerint „nem azért működik sok szabályozás, mert a kormány szükségszerűen járatosabb lett volna a területen a szabályozottaknál, hanem mert korlátok közé szorítják a tevékenységek összetettségét, és ezzel megkönnyítik a szabályozottak dolgát, hogy jobb döntéseket hozhassanak.” (Ha-Joon Chang, 2013, 242. p.)

1980 és 2008 között számtalan válságot sikerült mérsékelni, mint pl. az S&L-válság, az LTCM kockázati alap, az internet buborék kipukkadása. Azonban a 2006-ban kialakuló ingatlanboom eltért az eddig ismert krízisektől, ugyanis „a jelzáloghitelek például adósságfedezetű instrumentumokká (CDO-kká) alakították. (...) Lényegesen több CDO-t bocsátottak ki, mint amennyi jelzáloghitel létezett. Következésképpen amikor a hanyatlás megindult, az nem csupán a másodlagos jelzáloghitel-piacot érintette, hanem a teljes nemzetközi bankrendszer felborította.” (Soros György, 2012, 12. p.) Ekkor az amerikai pénzügyminiszter úgy döntött, hogy nem fogja megmenteni az adófizetők pénzén a Lehman Brotherst, s ezzel olyan lavinát indított el, melynek következtében a teljes pénzügyi rendszer néhány nap alatt összeomlott. A vezetők gyorsan felismerték a helyzet súlyosságát, és mentőcsomagokat kezdtek kidolgozni, hogy enyhítsék a krízist, és életben tartsák a nemzetközi gazdaságot, valamint elhatározták: nem engednek bedőlni egyetlen olyan fontos pénzintézetet sem, melynek bukása végzetes lenne a gazdasági rendszerre nézve.

Magyarországon 2001-ig nem volt jelentős szerepe a jelzáloghiteleknek. A pénzügyi jog keretein belül azonban megpróbálták szabályozni, hogy a hitelezés beinduljon hazánkban is. A pénzügyi jog keretében az állam szabályozta a gazdálkodó szervezetek (állami, nem ál-

lami és non-profit szervezetek) pénzgazdálkodását, a monetáris és devizapolitika területeit, valamint meghatározott jogalanyok pénzügyi jogi kötelezettségeit.

Ennek következtében a kedvezményes lakáshitelezésről szóló 12/2001. (I. 31.) számú kormányrendeletnek köszönhetően megugrott az alacsony kamatozású lakáshitelek felvételének száma. „A kamattámogatás valójában egy erősen piactorzító (de gyakran alkalmazott) monetáris politikai lépés (kamatplafon) és egy jövedelemelosztást módosító fiskális lépés (ártámogatás) együttesének tekinthető: mint ilyen, egyértelmű beavatkozás a normál piaci viszonyokba” (Király Júlia – Nagy Márton, 2008, 459 p.) A kedvező kamatozásnak, és az alacsony törlesztő részleteknek köszönhetően a hitelfelvételek száma rohamosan nőtt – egy év alatt megkétszereződött.

A jelzáloghitelek kibocsátása során két bank emelkedett ki: az OTP Jelzálogbank és az FHB. „A magyar modell specialitása az volt, hogy valójában nem a hitelt, hanem az önálló jelzálogjogot refinanszírozta a jelzálogbank, mert így a hitel a kereskedelmi bankok mérlegében maradt, ők is tudták bizonyítani piaci térnyerésüket – elsősorban a növekedést végső soron tőkével finanszírozó anyabankok előtt.” (Király Júlia – Nagy Márton, 2008, 460 p.) 2003-ban azonban az állami kamattámogatásokat csökkentették, és így a forint hitel helyett sokkal kedvezőbbnek tűntek a deviza alapú hitelek. A bankok úgy próbálták megnyerni az ügyfeleket, hogy egyre kevésbé vették szigorúan a hitelezés feltételeit, nem végeztek ügyfél- és ügyletminősítést. Abban versenyeztek, hogy minél gyorsabban megkössék az ügyféllel a hitelszerződést, és közben lazítottak olyan feltételeken, mint a fedezetértékelés. Mint ahogy azt az 1. számú táblázat is mutatja, 2003. év végén az ügyfelek több mint 80%-a tartozott a problémamentes minősítési kategóriába. Ha az összes fogyasztási hiteltípust nézzük, akkor a nem problémamentes ügyfelek száma átlagosan 10% körül mozgott ebben az időszakban. Egyedül a gépjármű hitelek esetében éri el a 16,3 százalékot, azonban ez az eredmény tartalmazza a mérlegből kikerült adatokat is.

A válság kitörését megelőzően a lakáscélú hitelek 96%-a volt devizaalapú, a szabadfelhasználású hiteleknek pedig a 80%-a.

1. táblázat: A fogyasztási hitelfortfólió minősítési kategóriák szerinti megoszlása, 2003

2003.12.30. Megoszlás %	Probléma- mentes	Külön figyelendő	Átlag alatti	Kétes	Rossz	Nem problémamentes összesen
Gépjármű hitelek	83,7	12,7	1,6	0,8	1,2	16,3
Személyi hitelek	89,7	3,7	1,8	1,2	3,6	10,3
Szabad felhasználású jelzáloghitelek	88,9	3,1	1,3	3,4	3,3	11,1
Áruhitelek	89,6	4,9	1,3	0,6	3,6	10,4
Kártyahitelek	89,8	6,4	1,0	0,7	2,1	10,2
Folyószámla hitelek	96,6	0,6	0,3	0,3	2,2	3,4

Forrás: MNB (2004), 12. p.

2004 elején léteztek olyan szabad felhasználású jelzáloghitelek, amelyek esetében nem vizsgálták meg az ügyfél jövedelmi helyzetét – csupán a fedezetként szolgáló ingatlan értéke alapján ítélték meg a hitelkérelmet. További kockázatot jelentett még, hogy nem értékelték felül a fedezeteket, valamint megnőtt a fedezeti koncentráció is a bankok mérlegében, ami likviditási nehézségeket okozhat (és okozott is) abban az esetben, ha a hitelintézetnek értékesítenie kell a fedezetet.

A nagymértékű hitelfelvételben számos tényező közrejátszott. Az egyik ilyen a lakástámogatási rendszer szigorítása. A bankok elkezdtek versenyezni egymással: ki tud a legtöbb ügyfél számára hitelt nyújtani. Ezt megkönnyítette a kedvező kamatozású deviza alapú hitelek megjelenése, hiszen a forint és deviza alapú hitelek kamata közti különbség szemmel látható volt. A bankok hitelkínálatában is a deviza alapú hitelek álltak első helyen. Azonban a felelősség kérdéskörét vizsgálva elmondható az is, hogy az ügyfél választott a két termék – forint és deviza alapú hitel – között. S bár a bankok marketingjében elsősorban a deviza alapú hitel szerepelt, az adósok sem mentesülnek teljes mértékben a felelősség alól.

A válságot megelőző időszakban a forint árfolyama szilárd és erős volt az euróhoz, a svájci frankhoz, de még a japán jenhez képest is. Mindez csak elősegítette a kedvet a deviza alapú hitelek felvételéhez, hiszen a törlesztő részletek alacsonyabbak voltak, mint a forint alapú hitelek esetén. 2006-ban már az euró bevezetését tervezték, ami az árfolyamkockázatot is csökkentette volna, azonban arra senki sem számított, hogy 2008. szeptember 15-én a Lehman bankház csődjével összeomlik a nemzetközi gazdaság és a magyar pénzügyi rendszer.

Az euróválság és a deviza alapú hitel problémák

2008. október elején a BUX-index két nap alatt 14 százalékot zuhant, az euró árfolyam pedig húsz forinttal (252-ről 272-re) megugrott. Olyan hírek terjedtek el, hogy az Országos Takarékpénztár a csőd szélén áll, és államosítani fogják. Egy londoni befektetési alap a tőzsdei zárás előtt tömegesen kínált OTP-részvényeket a normális piaci ár alatt – ez 15%-os árfolyamesést eredményezett. Valójában ez nem volt más, mint piaci manipuláció.

Az ország vezetői gyorsan felismerték, hogy a helyzet stabilizálásához külföldi segítségre van szükség. „Washington és Brüsszel korábban elképzelhetetlenül nagy összeget – a magyar GDP 18%-ának megfelelő hitelt helyezett kilátásba. 10 nappal később megszületett a megállapodás az Európai Központi Bankkal, amely 5 milliárd euró hitelkeretet nyújtott a magyar bankok számára.” (Mihályi Péter, 2013, 124. p.) Ez elég volt ahhoz, hogy a kedélyek lecsillapodjanak, és Magyarország elkerülje az államcsődöt. Az Európai Unió mentőcsomag ellenére Németország nézőpontja az volt, hogy a válság ellen nem közösen kell küzdeni, hanem minden országnak a saját magának kell vállalnia azt a garanciát, mely szerint nem fogja hagyni, hogy bármely fontos pénzügyi intézmény csődbe menjen. Azonban nem vették figyelembe, hogy az Unión belül a perifériaországok gazdasági helyzete sokkal kedvezőtlenebb volt a centrumországokénál. „A belső egyensúlyi problémák két egymást kölcsönösen erősítő tényezőre vezethetők vissza (Artner-Róna 2012). Egyrészt, a monetáris politika közösségi szintre emelésével egységessé vált az alapkamat is, miközben az inflációs rátákban továbbra is érdemi különbségek adódtak. (...) Másrészt, a közös pénz bevezetésével megszűnt a valutaárfolyam leértékelésén keresztüli versenyképesség-korrekciónak lehetősége.” (Veress József, 2013, 40. p.) Ez az egyensúlytalanság tovább fokozta a pénzügyi válságot Európában.

Ebben az időszakban a hitelkihelyezések száma meghaladta a megtakarítások mértékét, ami veszélyeztette a bankok likviditását és szolvenciáját. Tovább nehezítette a hitelintézetek helyzetét a 2011-ben elfogadott törvény, ami lehetővé tette a deviza alapú hitelek módosítását, előtörlesztését, az árfolyamgátat, ugyanis ezek az átcsoportosítási terhek a központi költségvetésre és a bankokra hárultak. A helyzet 2012-re tovább romlott. „A lakossági adósságok esetében a bukott (non-performing) hitelek aránya 2012 végéig 15%-ra, a vállalati szegmensnél 21%-ra nőtt.” (Mihályi Péter, 2013, 133. p.)

A válság következtében számos bírálat érte a pénzügyi szektor működését. Az egyik ilyen volt, hogy a pénzügyi szervek felügyelete figyelmen kívül hagyta a rendszerkockázatot, azaz nem vették számításba, hogy egy adott pénzügyi intézet csődje milyen hatással van a

piac többi szereplőjére. Ennek hatására hozták létre a FSOC (Financial Stability Oversight Council), melynek fő feladata a pénzügyi intézmények felügyelete annak érdekében, hogy ne történjen még egy a 2008-as válsághoz hasonló esemény.

Ennek keretében „egyértelmű ajánlásokat tett négy fő területre vonatkozóan: a megnövekedett kockázatkezelési elvárásokra és felügyeleti súlypontok erősítésére, a piacok strukturális sérülékenységéből fakadó problémák orvoslására szolgáló reformokra, a lakáspiac finanszírozásának átalakítására és a pénzügyi szabályozói reformokra.” (Székely Anita, 2012, 234. p.)

Az egyik legjelentősebb lépés a válságot követően a rendezett felszámolási eljárás megalkotása, melynek célja, hogy amennyiben egy jelentős pénzintézet a csőd szélére jutna, úgy annak a piacra gyakorolt hatását a minimálisra kell csökkenteni.

A devizahitelek problémájának megoldása napjainkig célkitűzés, melyről később még szó lesz a tanulmányomban. Azonban vizsgáljuk meg, miért a svájci frank maradt a legerősebb valuta a válság ideje alatt? Miért ezeknek a hiteleknek a törlesztő részlete nőtt meg ugrásszerűen?

A pénzügyi válságnak köszönhetően megrendült a bizalom a dollárral szemben, a Japánban bekövetkező természeti katasztrófáknak köszönhetően pedig már a japán jenben sem bíztak annyira az emberek. „Az euró közös, likviditást biztosító központi bankkal dicsekedhetett, nem rendelkezett viszont közös kincstárral, amely válság esetén kezelni tudná a fizetőképességi kockázatot.” (Soros György, 2012, 37. p.) A 2009-ben bejelentett görög államcsőd próbára tette az eurót is, így a befektetők svájci frankba helyezték pénzüket, mely továbbra is stabil maradt. Ennek következtében azonban a Magyarországon felvett svájci frank alapú hitelek törlesztő részlete közel másfélszeresére ugrott, ami az adósok fizetőképességének romlásához vezetett.

„A svájcifrank-alapú jelzáloghitel-kamatok emelkedése mögött álló tényezők vizsgálata során abból a feltételezésből indultunk ki, hogy a bankokat alapvetően négyféle költség-sókkal éri a devizaalapú hitelek árazása során. Ezek a devizakamatok és kockázati felárak változása, vagyis a bankok külső forrásköltségeinek alakulása, továbbá a hitelfortfólió minősége és a bankokat érő fiskális terhek.” (Pitz Mónika – Schepp Zoltán, 2013, 435. p.) Ez azonban csak egy része a hirtelen emelkedésnek.

A törlesztő részletek hirtelen megugrásának számos oka volt. A forint gyengülése mellett a magas kamatszint-emelkedés és szerepet játszott, ugyanis a kétezres évektől kezdve a hitelek árazását nehéz volt nyomon követni. Nem volt sem megfelelő ügyletminősítés, sem körültekintő hitelbírálat. Az MNB számításaiból kitűnik, hogy 2010-ben a hitelintézetek na-

gyobb mértékben emelték a törlesztőrészeket, mint ahogyan a forrás- és kockázati költsé-
gük nőtt. Pitz Mónika és Schepp Zoltán szerint ez abból látszik leginkább, hogy a hiteltörlesz-
tők összege nem mozgott együtt a svájci frank referenciakamat lábával.

A lakossági nemfizetések hatással voltak a bankok hitelezési hajlandóságára is, hi-
szen amennyiben az ügyfél fizetőkészsége megváltozik, úgy a banknak vesztesége keletkezik.
A hitelintézet kénytelen lesz céltartalékot és értékvesztést képezni, ami tovább csökkenti az
eredményét. Ezáltal a hitelezési hajlandóság a hitelintézeteknél csökkent. Ennek szerepe pe-
dig a beruházások esetében jelentős, ugyanis a vállalkozások nem jutnak új forrásokhoz.

„2011. április 7–11. környékén a svájci frank árfolyama már megközelítette a 200 fo-
rintot. Kevés szakértő és politikus gondolhatta ekkor, hogy a svájci frank számottevő mérték-
ben tovább fog gyengülni. (...) A magyar állam tulajdonában lévő és a jegybank által kezelt
devizatartalék devizanem-szerkezetét úgy lehetett és kellett volna átalakítani, hogy az euró
mellett a svájcifranktartalék mértéke a svájci frank adósságállományához igazodjon. Ebben az
esetben a magyar állam devizatartaléka megközelítően olyan mértékben felértékelődött volna,
mint amilyen mértékben a svájci frank erősödése a devizaadósok tőke- és kamatfizetési köte-
lezettségét megnövelte.” (Bánfi Tamás, 2012, 385. p.)

Dolgozatom következő részében szeretném megvizsgálni, hogy milyen hatással volt
a magyar bankrendszeren belül három bankra – az Országos Takarékpénztárra, a Raiffeisen
Bankra, és a CIB Bankra – 2005 és 2012 között a megugrott hitelfelvételek száma, a rosszul
beárazott toxikus termékek, a pénzügyi összeomlás, a csökkenő betéti állomány és a megszo-
rító intézkedések.

A gazdasági válság hatása a bankokra

Értekezésem következő részében a válság hatásait prezentálom a magyar bankrendszerre. Három banknak – az Országos Takarékpénztárnak, a Raiffeisen Banknak és a CIB Banknak – a 2005 és 2013 között közzétett konszolidált mérleg és eredménykimutatását összehasonlítva próbálom a jellegzetességeket kiemelni – a három bankot együttesen és külön-külön vizsgálva. Ezeket az adatokat a hitelintézetek által közzétett éves beszámoló megvizsgálása alapján tudom kinyerni, a bankoknak ugyanis ugyanúgy van beszámolási kötelezettsége, akárcsak a vállalkozásoknak. Ugyanakkor meg kell említeni azt is, hogy a hitelintézeti mérleg és eredménykimutatás felépítése eltér a normál vállalkozói mérlegtől.

A mérleg az a pénzügyi kimutatás, amelyből adott időpontra vonatkozóan megállapítható a bank által összegyűjtött eszközök és források nagysága valamint összetétele. Azonban a hitelintézetek szintén vállalkozásoknak minősülnek, és a mérlegelemzés során fennáll az az összefüggés, hogy az eszközök megegyeznek a kötelezettségek és a saját tőke összegével, azaz a forrásoldallal. A banki mérleg esetében viszont az eszközoldalon található az állampapírok, és más kamatozó értékpapírok, a készpénz és más bankokban elhelyezett betétek, a különféle egyéb pénzeszközök és – a vállalkozói mérleggel ellentétben – az ügyfeleknek nyújtott hitel és hitelszerű kihelyezések. A forrás oldalon találhatjuk az ügyfelek betéteit (mint ügyfelekkel szembeni kötelezettségek), a nem betétként kölcsönzött pénz- és tőkepiaci forrásokat, a céltartalékot és a saját tőkét.

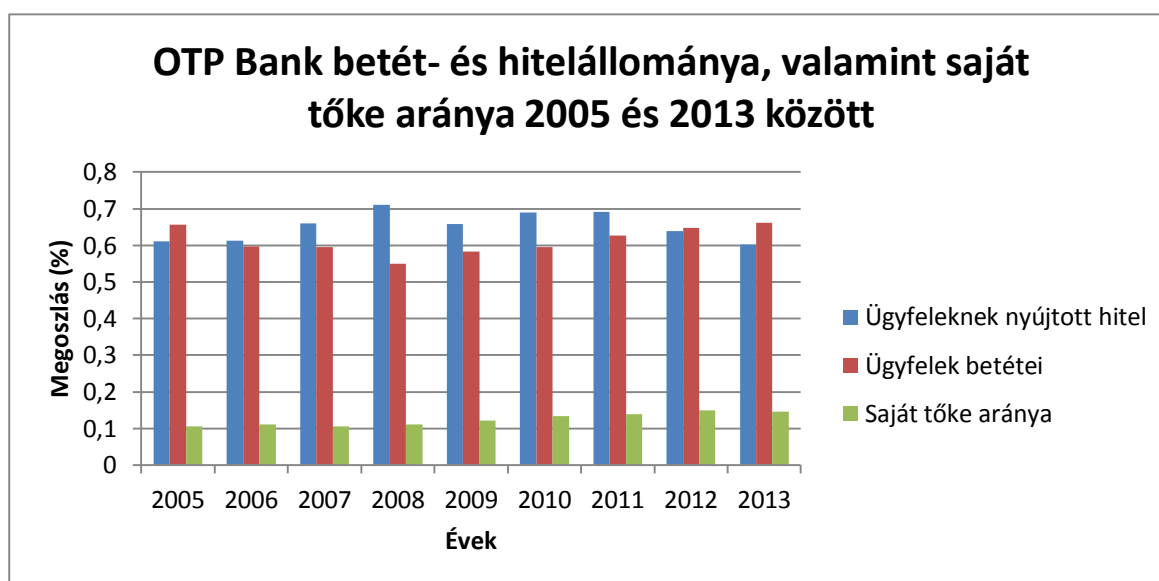
Elemzésem során megvizsgálom az eszközök és források alakulását 2005 és 2013 között. Részletesebben bemutatom az adózott eredmény alakulását, a kihelyezett hitelek és, a saját és idegen tőke arányának alakulását, a tőkejövödelmezőséget, a kamatjövödelmezőséget, a minősített hitelek fedezettségét, valamint a kockázatvállalási mutatót. Az eszközökkel kapcsolatos elszámolások során kitérek az elfogadott betétek arányának és mértékének változására, illetve az eszközarányos költségmutató változására. Ezen mutatók vizsgálata azért fontos, mert általuk egy átfogó képet kapunk az adott hitelintézet likviditásáról és szolvenciájáról.

Azért ezt a három bankot választottam a kutatásomhoz, mert míg az Országos Takarékpénztár termékeivel elsősorban a lakossági ügyfélkörnek nyújt különféle szolgáltatásokat, addig a CIB Bank főként a vállalati ügyfélkört célozta meg, és azon belül is a nagyvállalatok számára nyújtott magas összegű hiteleket. A Raiffeisen Bank szintén jelentős vállalati ügyfélkörrel rendelkezett a válságot megelőzően, ám inkább a kis- és középvállalkozások finanszírozásában kapott meghatározó szerepet. Ez a három bank együttesen egy átfogó képet ad a gazdasági válság hatásáról a magyar bankrendszerre nézve.

Betét-, hitelállomány, saját tőke és adózott eredmény változása az Országos Takarékpénztárnál*

Az Országos Takarékpénztárat már a rendszerváltozás előtt is az ország egyik legstabilabban működő bankjának tekintették. Főként lakossági, kisebb megtakarításokkal foglalkozott, mindaddig, míg a nyolcvanas években kialakuló versenyhelyzet miatt kénytelen volt tevékenységi körét színesíteni. 1989-től kezdett többfunkciós bankká alakulni. Összességében megőrizte lakossági jellegét, de már a minőség javítására helyezte a figyelmet. A versenytársakkal ellentétben azonban az OTP egyik előnye volt, hogy még az ezredforduló végén is a társasházak nagy része ennél a banknál vezette számláját, így a piacmegőrző stratégiájában jelentős szerepet csupán a vállalkozások megszerzése foglalt el. Elmondható, hogy ez a bank ma is jelentős szerepet játszik az ország gazdasági életében.

1. ábra, Az OTP Bank betét- és hitelállománya, valamint a saját tőke aránya 2005 és 2013 között

Forrás: OTP auditált mérleg 2005-2013, saját szerkesztés

Dolgozatomban az eszközök közül a kihelyezett hitelállományt vizsgálom. Mint ahogy azt az 1. számú ábra is mutatja, az ügyfelek számára nyújtott hitel nagysága soha nem esett az összes eszköz arányán belül 60% alá. Kisebb mértékű növekedés tapasztalható 2008-ban, de az érték még ekkor is csak kis mértékben haladja meg a 70%-ot.

A hitelintézeti mérlegen belül a másik jelentős tétel a forrás oldalt tekintve az ügyfelektől elfogadott betétek aránya, mely 60% körül mozog a vizsgált időszakban. Bár a betétál-

* A bankszámviteli mutatók változását dolgozatom későbbi részében elemzem a három bankra nézve együttesen.

lomány részaránya csökken 2005-ről 2006-ra, ennek ellenére a 2. számú táblázat mutatja, hogy évről évre növekedés tapasztalható.

2. táblázat, OTP Adatainak változása mindig az előző évhez viszonyítva

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összes eszköz	-	136,07%	119,22%	112,03%	102,91%	100,26%	104,29%	99,15%	102,65%
Ügyfeleknek nyújtott hitel	-	136,22%	128,42%	120,56%	95,28%	105,12%	104,54%	91,73%	96,61%
Összes forrás	-	136,07%	119,22%	112,03%	102,91%	100,26%	104,29%	99,15%	102,65%
Összes költség	-	135,15%	119,92%	110,10%	102,80%	98,93%	103,66%	97,91%	103,17%
Ügyfelek betétei	-	123,45%	119,05%	103,59%	109,00%	102,33%	109,92%	102,37%	104,82%
Saját tőke nagysága	-	143,97%	113,62%	117,13%	113,60%	109,85%	108,36%	106,79%	99,66%

Forrás: OTP auditált mérleg 2005-2013, saját szerkesztés

A saját tőke részaránya a banki mérlegen belül a prudens működés biztosítása érdekében fontos. A saját tőke tartalmazza a jegyzett tőkét, az eredménytartalékot és egyéb tartalékokat, a visszavásárolt saját részvényeket és a kisebbségi részesedést. Összességében elmondható, hogy a saját tőke nagysága a vizsgált időszakban folyamatos növekedést mutat – 2005-ről 2006-ra közel másfélszeresére ugrott (2. sz. táblázat). Ha a forrásokat vizsgáljuk, akkor elmondhatjuk, hogy a saját tőke aránya a forrásokon belül 10 és 15% között mozog a vizsgált időszakban (1. sz. ábra).

Amennyiben az adatokat 2005-höz viszonyítva vizsgáljuk – mint ahogy azt a 1. számú melléklet is jól mutatja-, úgy elmondhatjuk, hogy 2012-re mind az ügyfeleknek nyújtott hitelállomány, mind az ügyfelektől beszedett betétállomány nagysága megkétszereződött, a saját tőke mértéke pedig majdnem megháromszorozódott.

Érdekes kiemelni még, hogy míg a céltartalék képzés 2011-ben és 2012-ben az előző évhez képest kb. 10%-kal csökkent, addig ha 2005-höz viszonyítva vizsgáljuk az adatokat, elmondhatjuk, hogy több mint nyolcszorosára nőtt a várható veszteségekre elszámolt tartalék.

Ha az adózott eredmény alakulását elemezzük, kijelenthetjük, hogy 2009 és 2011 között az Országos Takarékpénztár eredménye csökkent, azonban a bank még így is nyereséges maradt, és 2012-ben pedig az előző évi nyereség közel másfélszeresét érték el.

3. táblázat, A jelzáloggal fedezett lakáshitelek aránya 2003 és 2010 között

Év	Hitelintézetek devizahitelei (%)	Jelzáloggal fedezett lakáshitelek		
		OTP Bank Nyrt. piaci részesedése (%)		
		összesen	forinthitelek	devizahitelek
2003	1	52,91	53,56	0,00
2004	8	49,72	53,25	6,85
2005	21	46,40	52,63	22,55
2006	34	41,65	51,23	22,86
2007	46	36,36	50,09	21,2
2008	61	32,35	49,61	21,11
2009	62	30,38	48,34	19,54
2010	65	28,66	46,24	19,29

Forrás: Bánfi Tamás (2012), 381. p.

A másik ok, amiért az Országos Takarékpénztárat kevésbé érintette a 2008-as gazdasági válság, hogy a piaci részesedése 2003-tól kezdve folyamatosan csökkent. Ahogy az az 3. számú táblázatról is leolvasható, 2003-ban még a jelzáloggal fedezett lakáshitelek több mint felét az Országos Takarékpénztár kezelte, addig 2010-re ez az arány 30% alá csökkent. A másik kiemelkedő dolog, hogy a deviza alapú hitelek mértéke nem haladta meg a teljes hitelállomány negyedét sem. Még 2005-ben és 2006-ban is a kihelyezett hitelek több mint fele forint alapú hitel volt az Országos Takarékpénztár esetében.

Összességében elmondható, hogy az Országos Takarékpénztár nyereségesen működik. Bár a 2008-as gazdasági válságnak köszönhetően a bank mérleg szerinti eredménye átmenetileg csökkent, de ez jelentős mértékben nem érintette sem a hitel-, sem a betétállományát, és nem volt nagy hatással a bank prudens működésére sem.

Betét-, hitelállomány, saját tőke és adózott eredmény változása a Raiffeisen Banknál

A kétszintű bankrendszer kialakulása után jött Magyarországra, és mára a pénzügyi rendszer meghatározó tagja. Univerzális bankfiókjai országsszerte elterjedtek. A 2008-as gazdasági válságig főként vállalati és önkormányzati partnereiknek nyújtottak teljes körű szolgáltatást, a krízist követően minősítették és ez által csökkentették a kis- és középvállalati ügyfélkört, valamint új szolgáltatásokat hoztak létre, mellyel elsősorban a lakossági ügyfeleket próbálták megcélózni.

4. táblázat, Raiffeisen Bank betét- és hitelállományának változása, valamint saját tőke aránya az összes eszközhöz viszonyítva 2005 és 2013 között

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ügyfeleknek nyújtott hitel	78,81%	78,20%	74,58%	72,19%	66,84%	68,20%	66,35%	61,19%	66,12%
Ügyfelek betétei	68,80%	67,25%	59,58%	58,77%	55,20%	55,90%	62,36%	68,37%	66,37%
Saját tőke aránya	7,83%	7,51%	7,58%	6,09%	6,13%	6,40%	7,00%	5,51%	6,18%

Forrás: Raiffeisen Bank auditált mérlege 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

Ha a kihelyezett hitelek részarányát vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy míg 2005-ben az eszközök 79%-t az ügyfelek számára nyújtott hitelek adták, addig a 4. számú táblázatról jól leolvasható, hogy 2012-re ez az arány lecsökkent 61%-ra. Ennek oka, hogy 2008-ra a kihelyezett hitelek nagysága szinte kétszeresére ugrott, azonban 2009-től – a válságot követően – évről évre csökken.

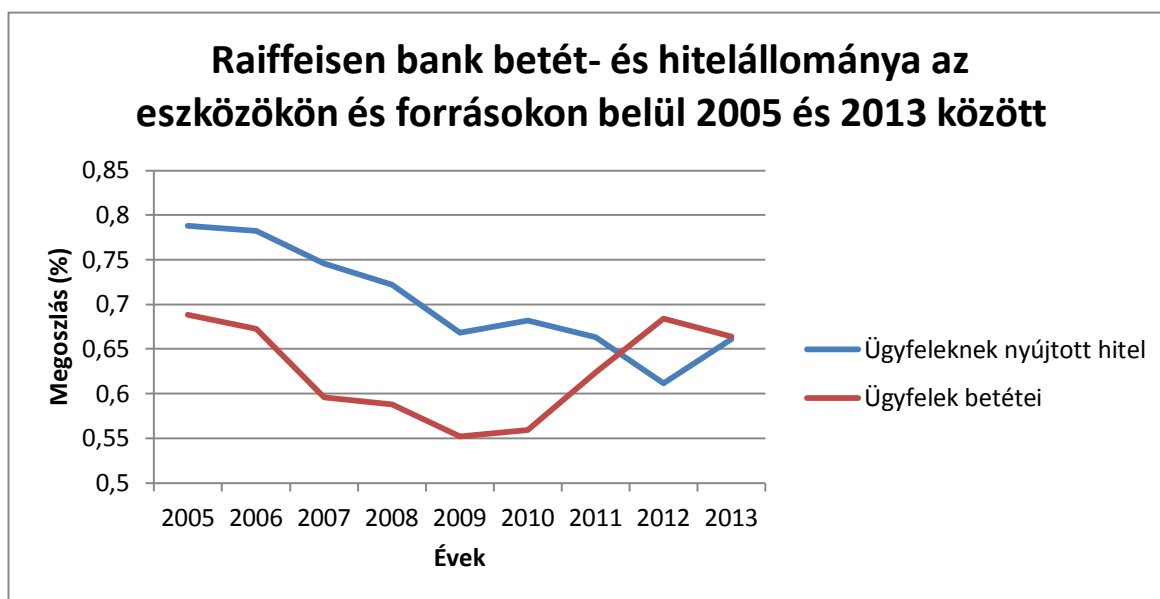
5. táblázat, Raiffeisen Bank adatainak változása mindig az előző évhez viszonyítva

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összes eszköz	-	126,77%	130,08%	124,65%	92,20%	99,92%	97,14%	91,34%	88,12%
Ügyfeleknek nyújtott hitel	-	125,79%	124,07%	120,66%	85,36%	101,95%	94,51%	84,23%	95,23%
Összes forrás	-	126,77%	130,08%	124,65%	92,20%	99,92%	97,14%	91,34%	88,12%
Összes költség	-	127,21%	130,00%	126,66%	92,16%	99,63%	96,52%	92,80%	87,49%
Ügyfelek betétei	-	123,91%	115,25%	122,96%	86,60%	101,18%	108,37%	100,14%	85,54%
Saját tőke nagysága	-	121,60%	131,16%	100,19%	92,82%	104,28%	106,20%	71,88%	98,91%

Forrás: Raiffeisen Bank auditált mérlege 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

Bár 2010-ben még egy nagyon csekély (alig 2%-os) növekedést tapasztalhatunk – mint ahogy azt az 5. számú táblázat is mutatja-, 2011-től a kihelyezett hitelek száma tovább csökken. Ennek oka lehet, hogy a gazdasági válságot követően a Raiffeisen Bank még próbálta megtartani piaci helyzetét a kis- és középvállalkozások finanszírozásában, de a deviza alapú hitelek problémája csökkentette a hitelezési kedvet az egész országban.

2. ábra, Raiffeisen Bank betét és hitelállománya az eszközökön és forrásokon belül 2005 és 2013 között

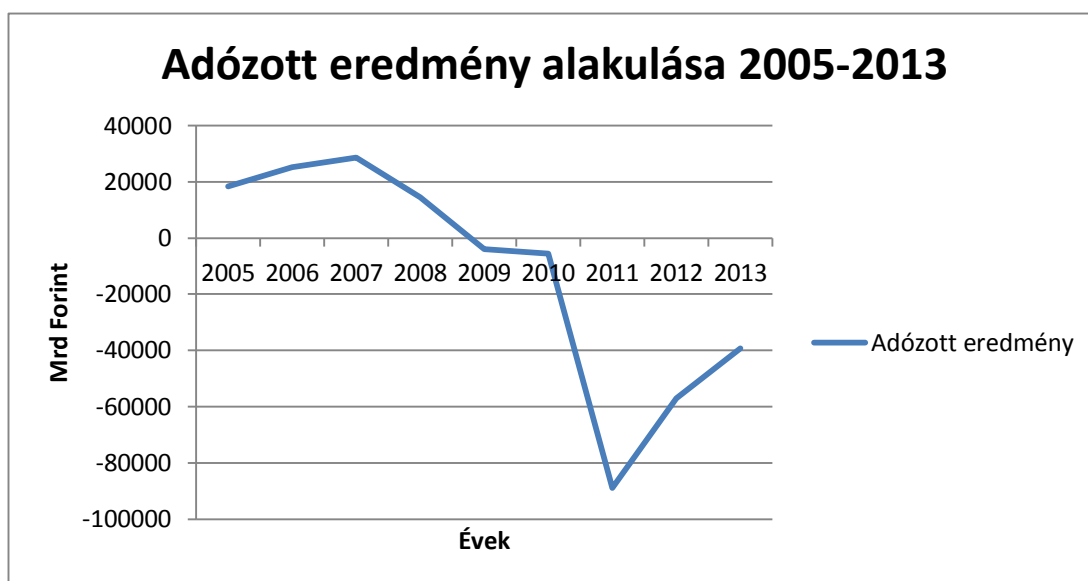

Forrás: Raiffeisen Bank auditált mérlege 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

A 2. számú ábrán jól látszik, hogy 2007 és 2009 között a betétállomány részaránya a forrásokon belül csökkent – 2009-ben csupán 55,2% volt-, majd ismét növekedni kezdett, és 2012-ben már megközelítette a 2005-ös arányt. Ha azonban a betétállomány nagyságát vizsgáljuk, mint ahogy azt a 5. számú táblázat is jól mutatja, megállapíthatjuk, hogy egyedül 2009-ben tapasztalható egy 13,4%-os csökkenés az előző évhez képest. Ennek oka, hogy a 2008 októberében kirobbant gazdasági válság miatt, illetve a piaci manipulációk következtében az emberek bizalma megrendült a magyar bankrendszerben, és sokan más – inkább külföldi - bankoknál helyezték el megtakarításaikat.

A saját tőkét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a forrásokon belüli aránya soha nem haladta meg a 8%-ot. Bár 2007-ben, illetve 2009 és 2011 között nagyon csekély mértékben nőtt ez az arány, a növekedések mértéke nem érte el a 2008-as és a 2012-es zuhanás mértékét – 2012-ben a saját tőke nagysága 28,12%-kal kevesebb, mint az azt megelőző évben. A Raiffeisen Banknak 2005 óta nem volt ilyen alacsony saját tőkéje. Ez az 5. számú mellékletből olvasható ki.

3. ábra, Adózott eredmény alakulása 2005 és 2013 között

Forrás: Raiffeisen Bank auditált eredménykimutatása 2005 és 2012 között, saját szerkesztés

A saját tőke csökkenése mellett rendkívül nagy veszteségeket szenvedett el a hitelintézet, mint ahogy az az 3. számú ábráról is jól leolvasható. A Raiffeisen Bank adózott eredménye és mérlegfőösszege 2009-től kezdve folyamatos veszteséget mutat. 2011-ben ez a veszteség elérte a 84955 millió forintot. „A Raiffeisen elmúlt évekbeli vesztsége több forrásból származott, úgy mint átlag feletti hitel-nemteljesítési arány, köztük tetemes projekthitel-veszteségek, a végtörlesztési és egyéb lakossági veszteségek, az állománycsökkenés miatt tartósan kieső bevétel, valamint a magas adóterhelés (tavaly 7,3 milliárdos banki különadó), újabban tranzakciós illeték.” (Palkó István, 2013) A nemfizetések miatt keletkező veszteségek kezelésére magas céltartalékot kell képezni, melynek mértéke például 2011-ben megduplázódott az előző évhez képest.

2013 második felében már az a hír terjedt el a pénzügyi piacon, hogy a Raiffeisen Bank kivonul Magyarországról, ugyanis az anyabank nem hajlandó újabb tőkeemelést végrehajtani a bank működésének fenntartása érdekében. Mint ahogy az az 6. számú táblázatból is jól leolvasható, 2009 és 2013 között a Raiffeisen volt a negyedik olyan bank, aki a legnagyobb mértékű tőkeemelést hajtotta végre az elmúlt években 2013 novemberéig mintegy 137,6 milliárd forintot.

6. táblázat, Tőkeemelések évente a magyar nagybankoknál

Tőkeemelések évente a magyar nagybankoknál, milliárd forint						
	2009	2010	2011	2012	2013 eddig	Összesen
Budapest	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
CIB	42,3	0,0	40,0	101,7	74,0	258,0
Erste	7,5	0,0	180,0	39,0	0,0	226,5
K&H*	7,4	0,0	0,0	0,0	0,0	7,4
MKB	24,5	62,9	0,0	127,0	36,3	250,8
OTP	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Raiffeisen*	2,4	14,9	98,7	0,7	21,0	137,6
UniCredit	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Összesen	84,1	77,8	318,7	268,4	131,3	880,3

* 2011-ben 67,3 milliárdos technikai jellegű tőkeemelés történt

** Raiffeisen Lízinggel együtt, az adatokat évi átlagos euróárfolyamon átszámítva

Forrás: Portfolio.hu (2013) Palkó István szerkesztésével

2014 januárjában Michael Shields cikkében olvashatjuk, hogy a Raiffeisen anyabank megerősítette azt a kijelentését, hogy nem vonul ki Magyarországról, sőt 55 millió euróval (kb. 75,1 millió dollárral) növelte magyar leányvállalata tőkéjét az osztrák Raiffeisen bank. A múlt év végi kedvezőtlen piaci körülményeket kívánta ellensúlyozni ezzel.

Összességében elmondható, hogy a rosszul minősített banki ügyfelek, a magas kockázatvállalási hajlandóság, valamint a nem teljesítő adósok miatt a bank 2009-től veszteségesen működik, melyet úgy próbálnak egyensúlyozni, hogy az anyabank segítségével folyamatos tőkeemeléseket hajtanak végre. A Raiffeisen Bank úgy próbálja megtartani piacvezető szerepét, hogy újabb termékeket és szolgáltatásokat kínál – más ügyfélkört becélózva velük.

Betét-, hitelállomány, saját tőke és adózott eredmény változása a CIB Banknál

A CIB Bank szintén a kétszintű bankrendszer kialakulását követően jött Magyarországra. Kezdetben egy dolláralapon működő devizabank volt csupán, ám az elmúlt évtizedekben jelenléte meghatározóvá vált a magyar pénzügyi piacon. Univerzális bankfiókjai elterjedtek. Piacvezető szerepét a széles körű elektronikus szolgáltatások nyújtásával, valamint a közép- és nagyvállalatok számára kitalált egyedi szolgáltatásokkal tudta elérni. Ilyen szolgáltatás volt a 2000-es évek elejétől a lízing, az üzleti biztosítás, és a speciális hitelkonstrukciók (pl. EBRD hitelek). Számos közép- és nagyvállalatot tudhat ügyfélkörében, melyek finanszírozása problémákat okozott számára a 2008-as gazdasági válságot követően.

7. táblázat, CIB Bank betét- és hitelállományának, valamint saját tőkéjének aránya az összes eszközhöz viszonyítva 2005 és 2013 között

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ügyfeleknek nyújtott hitel	79,78%	76,30%	76,57%	85,07%	88,73%	93,70%	86,28%	86,46%	86,64%
Ügyfelek betétei	48,44%	53,60%	48,59%	45,42%	56,58%	54,82%	54,07%	60,53%	8,63%
Saját tőke aránya	6,64%	5,57%	5,42%	7,15%	9,62%	9,67%	9,67%	9,17%	9,33%

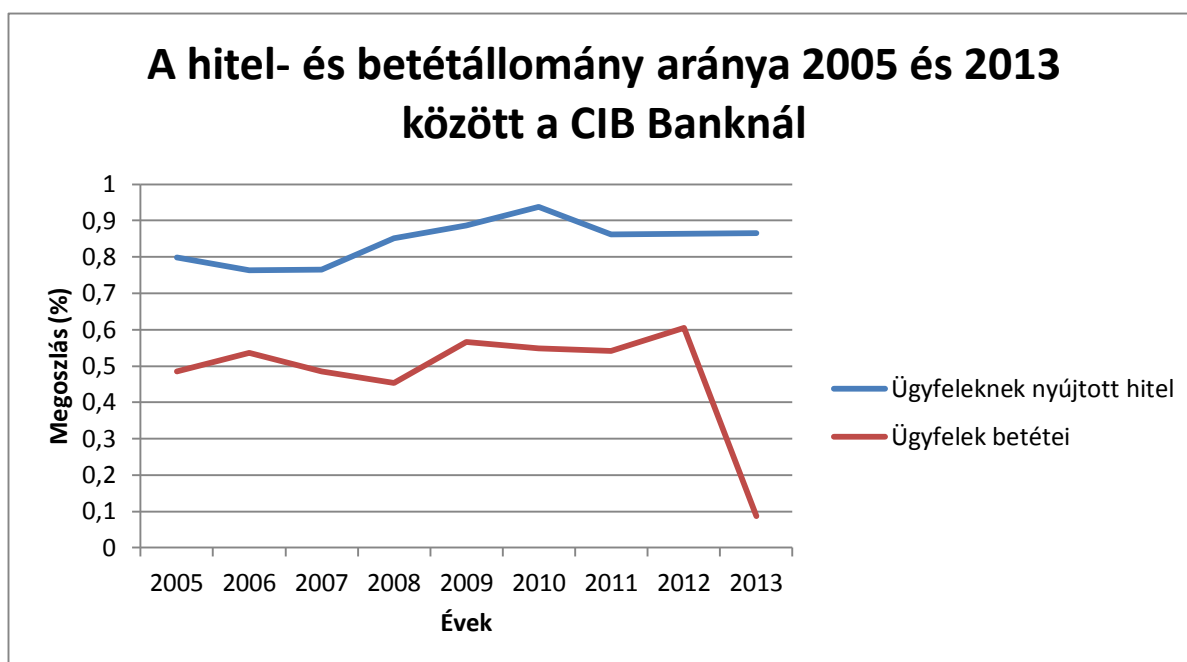
Forrás: CIB Bank auditált mérlege 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

Ha a CIB Bank éves konszolidált mérlegének eszköz oldalát vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy 2006 és 2010 között az ügyfeleknek nyújtott hitelek aránya nőtt az összes aktíván belül. Mint ahogy az a 7. számú táblázatból is kiolvasható, 2010-ben már az összes eszköz 93,7%-át a hitelállomány tette ki. 2011-ben ez az arány 7,42%-ot esett, majd enyhe növekedésbe kezdett 2012-től. Bár a hitelek részarányát 2009-ben és 2010-ben még növekedés jellemzi az eszközökön belül, az értékük 2009-től kezdve folyamatos csökkenést mutat évről évre. Ennek oka, hogy a Raiffeisen Bank összes eszközének értéke is csökken – kivétel 2011-ben, ahol egy enyhe – alig 1, 18%-os – növekedés tapasztalható.

A kedvezményes deviza alapú hitelek miatt a hitelintézetnél 2008-ban több mint kétszer nagyobb hitelmennyiség volt kihelyezve, mint 2005-ben. A 2. számú mellékletéről jól leolvasható, hogy az ügyfelek számára nyújtott hitelek mennyisége 2007-ről 2008-ra közel másfélszeresére ugrott.

A 4. számú ábrán megfigyelhető, hogy a betétállomány aránya a forrásokon belül hullámzó – növekedések és csökkenések jellemzik. Összességében azonban elmondható, hogy 2011-ig a betétállomány a passzívákon belül 50% körül mozog. 2012-ben azonban felugrik ez az arány 60,53%-ra. Ha a betétek értékét vizsgáljuk, akkor azt figyelhetjük meg, hogy 2009-ig növekedés tapasztalható (ekkor a betétek mértéke több mint kétszerese a 2005-ös betétállománynak), majd innentől évről évre egy folyamatos csökkenés tapasztalható.

4. ábra, A hitel- és betétállomány aránya 2005 és 2013 között a CIB Banknál

Forrás: CIB Bank auditált mérlege 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

A saját tőke változását kutatva a 7. számú tábla jól illusztrálja, hogy 2007-ig az arány csökken a forrásokon belül (2007-ben mindössze 5,42%), majd innentől növekedni kezd ez a részarány egészen a vizsgált időszak végéig. Ennek oka lehet, hogy a CIB anyabankja a válságot követő években folyamatos tőkeinjekciókat adott a leánybankjának. Jól látszik az 6. sz. táblázaton is, hogy 2009 és 2013 novembere között ez a bank hajtotta végre a legtöbb tőkeemelést, összesen 258 milliárd forintnyit – ebből a legtöbbet 2012-ben.

Ha az adózott eredményt vizsgáljuk, akkor elmondható, hogy a gazdasági válságot követő időszakban a bank eredménye csökkenést mutat, 2010-től kezdve pedig veszteség realizálható. Ennek szerteágazó okai vannak. Az egyik ilyen ok, hogy 2011-ben mintegy 36,8 milliárd forintnyi veszteséget okozott a bankcsoport számára a kedvezményes árfolyamon történő végtörlesztésről szóló intézkedés. Ettől függetlenül a bank pozíciója stabil maradt. A veszteségek ellenére 2011-ben vezető szerepe volt a nagyvállalati hitelezésben és meghatározó maradt a lízingszolgáltatások terén.

Miután 2013-ban egy sajtónyilatkozatban a CIB anyabankjában, az olasz Intesa Sanpaolonak a vezérigazgatója „kész rémálomnak” nevezte a magyar pénzügyi piacot, ugyanaz a hír terjedt el, mint a Raiffeisen Bank esetében, miszerint a CIB bankcsoport ki akar vonulni Magyarországról. Egy másik sajtónyilatkozatban azonban ezt megcáfolták, sőt megerősítették 2013 márciusában, hogy nincs kivonulási szándékuk – átvészelik a krízist minden nehézség ellenére.

Össességében elmondható, hogy 2012-ben a CIB Bank volt Magyarországon a legveszteségesebb. A korrigált mérleg főösszege elérte 151447 milliós veszteséget. Ennek a hatalmas veszteségnek a javítására próbálnak kidolgozni egy olyan radikális átalakulási tervet, mellyel a bankcsoport nem csak hogy csökkenti veszteségét, de visszanyeri piaci vezető szerepét is.

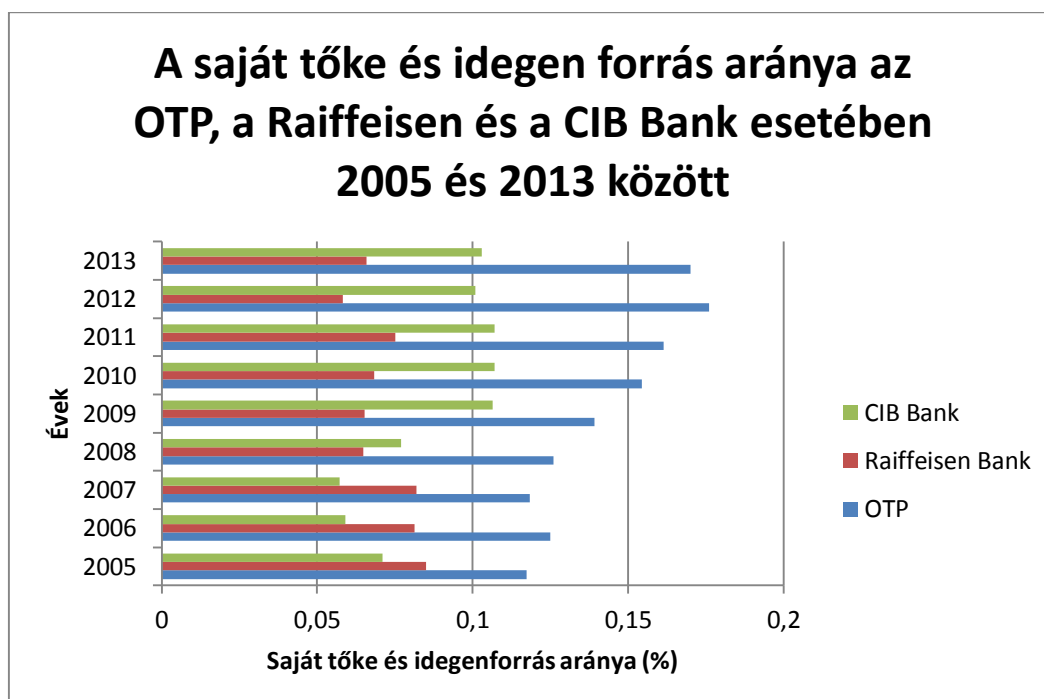
Speciális mutatószámok

A speciális mutatószámok olyan bankszámviteli elemzési szempontok, melyeket főként a hitelintézetek gazdasági vizsgálata során szokás bemutatni. Tanulmányom következő részében a három bankot – az Országos Takarékpénztárat, a Raiffeisen Bankot és a CIB Bankot – együttesen vizsgálom meg. Kitérek a saját tőke és idegen forrás arányára, a tőkejöveldelmezőségre, a kamatjöveldelmezőségre, a minősített hitelek fedezettségére, a kockázatvállalási mutatóra és az eszközarányos költségmutatóra.

Saját tőke és idegen forrás aránya

A saját tőke és idegen forrás aránya azért fontos, mert megmutatja, hogy a saját tőke a kötelezettségek hány százalékát képes fedezni. Ha ez a mutatószám túl alacsony, akkor a banknak egy váratlan pénzügyi helyzetben könnyen fizetési nehézségei akadhatnak. Mint ahogy azt az 5. számú ábra is mutatja, a vizsgált időszakban az Országos Takarékpénztár esetében a saját tőke aránya szinte minden évben nőtt az előzőhöz képest.

5. ábra, A saját tőke és idegen forrás aránya az OTP, a Raiffeisen és a CIB Bank esetében 2005 és 2013 között

Forrás: az OTP, a Raiffeisen és CIB Bank beszámolója 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

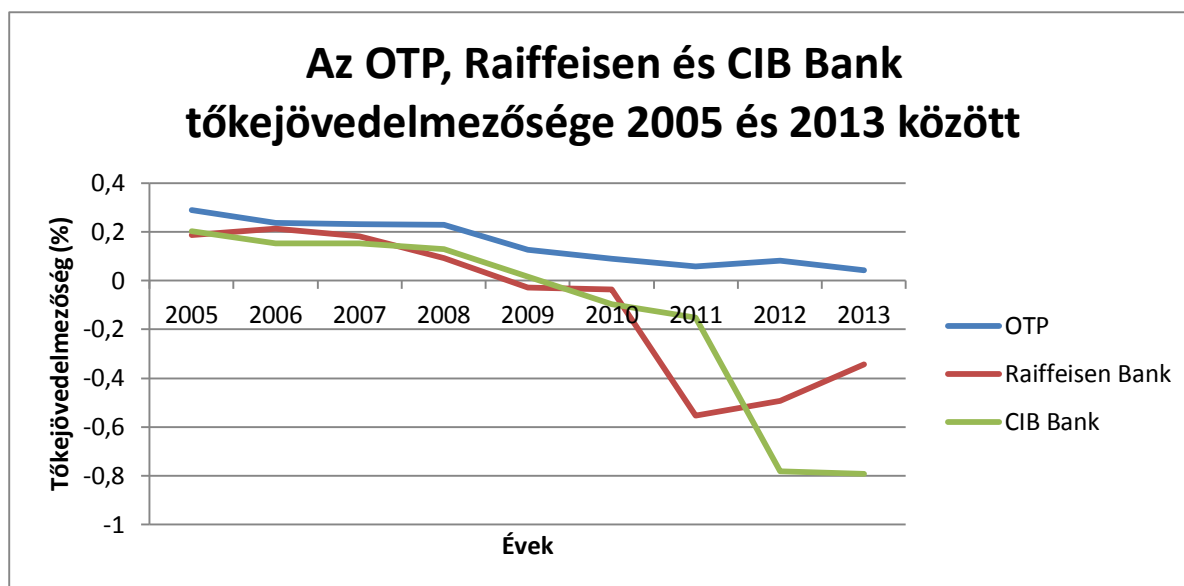
Míg 2005-ben alig haladta meg a 11%-os arányt, addig 2012-re már a 17%-ot is túlszárnyalta. Mindez annak köszönhető, hogy a saját tőke nagysága nagyobb ütemben növekedett évről évre, mint a vállalt kötelezettségek összege. A Raiffeisen Bank esetében ennek pont az ellenkezőjét tapasztalhatjuk meg. Már 2005-ben is kevesebb a saját tőke és idegen forrás aránya, mint az Országos Takarékpénztár esetében – alig 8,5% -, azonban ez az érték folyamatos csökkenést mutat. Az 5. ábráról leolvasható, hogy 2011-ben egy csekély növekedést, majd egy közel 2%-os zuhanást tapasztalhatunk, végül ismét növekedni kezd. Ez a 2012-es csökkenés elsősorban a 18,12%-os saját tőke mérték esésnek tudható be. A CIB Bank esetében ennek a mutatónak a változása hullámzó. 2007-ig egy csökkenést tapasztalhatunk, majd 2009-re a 2007-es arány közel megduplázódott, és utána is enyhe növekedést figyelhetünk meg. 2012-ben itt is egy nagyon csekély csökkenést tudunk kimutatni, de ez az érték az 1%-ot sem éri el. 2010 és 2013 között ez a mutató stagnál a CIB Bank esetében, ami annak köszönhető, hogy a kb. 20%-os saját tőke csökkenés mellett több mint 15%-kal csökkent az összes kötelezettség mértéke.

Tőkejövedelmezőség

A tőkejövedelmezőség megmutatja, hogy egységnyi tőkeráfordítással mekkora eredményt produkál a bank, azaz a hitelintézet nyereségességét vizsgálja. Ez az érték az Országos Takarékpénztár esetében 2005-ben még megközelíti a 30%-ot, azonban a 6. számú ábra jól illusztrálja, hogy 2011-ig csökkenést láthatunk – ez az érték 6% alá esik. 2012-re egy kis mértékű növekedés tapasztalható, de a tőkejövedelmezőségi mutató még ekkor is alig haladta meg a 8%-ot, mely 2013-ban 4%-ra visszaesik. Ez a nagy mértékű csökkenés elsősorban azzal magyarázható, hogy 2011-ben a bank adózott eredményének mértéke a 2005-ös eredménynek csupán kicsivel több mint fele.

A Raiffeisen Bank esetében 2006-ban még egy kis mértékű növekedés mutatható ki, azonban ezután egy meredek zuhanás tapasztalható – 2011-ben már a mutató értéke meghaladja a -55, 24%-ot. Ez a zuhanás amellelt, hogy a hitelintézet saját tőkéje is csökkent, főként a veszteséges eredményének köszönhető. Ennek a hatalmas mértékű veszteségnek az okát már kifejtettem dolgozatom egy korábbi fejezetében.

6. ábra, Az OTP, Raiffeisen és CIB Bank tőkejövedelmezősége 2005 és 2013 között

Forrás: az OTP, a Raiffeisen és CIB Bank beszámolója 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

A CIB Bank tőkejövedelmezősége 2009-ig pozitív előjelű, 2013-ben azonban megközelíti a 80%-os veszteséget is. Ez annak köszönhető, hogy a folyamatos tőkeinjekciók ellenére is a Magyarországon működő legveszteségesebb hitelintézet.

Kamatjövedelmezőség

A kamatjövedelmezőség megmutatja, hogy az összes kamatbevételnek hány százaléka a nettó kamatbevétel, azaz a tényleges nyereség. A nettó kamatbevételt az összes kamatbevétel és összes kamatráfordítás különbségeként kapjuk.

Az Országos Takarékpénztár esetében ez a mutató 2005-ben megközelíti a 65%-ot, majd a 8. számú táblázatból kiolvasható, hogy ez az érték 2008-ig lecsökken 45% alá. 2009-től kezdve egy újabb növekedés figyelhető meg 2011-ig, majd 2012-ben ismét egy kis mértékű csökkenés tapasztalható, ami 2013-ra helyreáll. Ennek a hullámzó eredménynek az oka a kamatbevétel és a nettó kamat mértékének alakulása. 2008-ig az összes kamatbevétel nagyságára sokkal nagyobb ütemben növekedett évről évre, mint a nettó kamatbevétel, ezért a kamatjövedelmezőség aránya csökkenni kezdett. 2010-től az összes kamatbevétel mértéke csökken az előző évhez képest, míg a nettó kamatbevétel kis mértékben növekszik – ennek köszönhetően a kamatjövedelmezőségi mutató is emelkedik. 2012-ben pedig ismét azt tapasztalhatjuk, hogy a kamatbevételek növekedésének mértéke jelentősen nagyobb, mint az előző évben, azonban a mutatószám mégis kis mértékű csökkenést jelez.

8. táblázat, Kamatjövételmezőség 2005 és 2013 között

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
OTP	64,75%	65,57%	58,89%	44,83%	48,30%	54,29%	56,55%	51,89%	60,01%
Raiffeisen Bank	42,34%	39,74%	32,53%	35,92%	31,72%	46,19%	39,47%	32,04%	42,27%
CIB Bank	52,84%	36,23%	30,81%	34,49%	33,17%	51,13%	45,79%	30,13%	42,82%

Forrás: az OTP, a Raiffeisen és CIB Bank beszámolója 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

A Raiffeisen Bank esetében ez a hullámváz szintén megfigyelhető, bár az ingadozás mértéke nem olyan nagy, mint az Országos Takarékpénztár esetében. Mint ahogy azt a 8. számú táblázat is mutatja, nagyobb csökkenést 2007-ben és 2012-ben tapasztalunk, azonban 2010-ben a mutató mértéke felugrik 46%-ra. Ez az eredmény a 2005-ös értéket is meghaladja. Ennek a kiugró eredménynek az oka, hogy míg az összes kamatbevétel mértéke az előző évhez képest 21%-kal csökkent, a nettó kamatbevétel nagysága 15%-kal nőtt.

A CIB Bank kamatjövételmezőségi mutatója nagyon hasonlít a Raiffeisen Bankéhoz. Ennek oka lehet, hogy mind a két hitelintézet főként a vállalkozások számára nyújt szolgáltatásokat – így hiteket és megtakarítási lehetőségeket is.

A CIB Bank esetében nagyobb mértékű esés 2006-ban tapasztalható, majd 2009-ig ez a csökkenés kisebb volumennel, de folyamatosan megfigyelhető. 2010-ben azonban egy nagy ugrás tapasztalható – mely megközelíti a 2005-ös eredményt-, innentől kezdve azonban újabb zuhanás következik be; a 2010-es eredmény meghaladja a 2007-es csökkenés mértékét, majd egy újabb csökkenést figyelhetünk meg, ami 2013-ban növekedésbe kezd.

Minősített hitelek fedezettsége

A minősített hitelek fedezettsége megmutatja, hogy a kihelyezési és hitelezési veszteségekre elszámolt céltartalék az összes kihelyezett hitelállomány hány százalékát fedezi.

Az Országos Takarékpénztárnál ez az érték 2005-ben és 2006-ban még 1% alatt mozgott, ugyanis a gyors hitelkihelyezésnek köszönhetően a minősítések nem voltak megfelelőek, ezáltal kevesebb céltartalékot számoltak el a kihelyezett hitelek után. 2007-től növekedést tapasztalunk 2010-ig. Ebben az időszakban már megkezdődött a hitelek újraminősítése – 2009-ben például a veszteségekre elszámolt céltartalék összege megduplázódott. 2011-ben és 2012-ben a céltartalékképzés mértéke ismét csökkent, 2012-ben is csupán azért tapasztalunk kis mértékű növekedést a minősített hitelek fedezettsége terén, mert a hitelállomány mértéke is csökkent közel 10%-ot ebben az évben, 2013-ban pedig meghaladja a 4%-ot (ld. 3. számú melléklet).

A Raiffeisen Banknál az alacsony céltartalékképzés miatt ez a mutató 2008-ig 1% alatt marad (2005-ben és 2006-ban kevesebb, mint fél százalék). 2008-ban és 2009-ben növekedést tapasztalhatunk, azonban 2010-ben ismét egy kevés visszaesést látunk, ami annak köszönhető, hogy a céltartalékképzés mértéke 22%-kal csökkent az előző évhez képest, azonban a hitelállomány még mindig kicsivel – alig 1%-kal – növekedett. 2011-ben azonban a céltartalék mennyisége majdnem duplájára emelkedett, az ügyfeleknek nyújtott hitelek mennyisége pedig csökkent, ezért a minősített hitelek fedezettségének mutatója jelentősen megugrott. A Raiffeisen Bank esetében ennél a mutatónál erős hullámozást figyelhetünk meg, amely annak köszönhető, hogy a kihelyezési és hitelezési veszteségekre elszámolt céltartalék mértéke nagyságrendileg nem követi az ügyfelek számára nyújtott hitelek összegét.

A CIB Bank vizsgálatánál megállapítható, hogy 2007 kivételével a minősített hitelek fedezettsége folyamatosan emelkedik; 2013-ra meghaladja a 8,5%-ot, ami jelentősen nagyobb, mint a másik két vizsgált bank esetében. Ennek oka, hogy míg a hitelállomány 2009-től kezdve évről évre csökken, addig a céltartalékképzés minden évben nő a hitelintézet mérlegében.

Kockázatvállalási mutató

A kockázatvállalási mutató azt fejezi ki, hogy a hitelintézeti korrigált mérleg főösszeg hány százaléka az összes eszköznek.

Mint ahogy az a 9. számú táblázatról is könnyedén leolvasható, az Országos Takarékpénztár esetében ez a mutató folyamatosan csökken; 2011-ben már kevesebb, mint 1%. Ez azért van, mert amíg az eszközök mértéke folyamatosan növekszik (2012-ben már kétszerese a 2005-ös értéknek), addig a korrigált mérlegfőösszegnél ellenkező viselkedést tapasztalunk; évről évre csökken – 2009-től kezdve pedig már a 2005-ös eredménynél is alacsonyabb.

9. táblázat, Kockázatvállalási mutató 2005 és 2013 között

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
OTP	3,03%	2,64%	2,46%	2,54%	1,55%	1,21%	0,82%	1,21%	0,27%
Raiffeisen Bank	1,41%	1,55%	1,38%	0,62%	0,07%	-0,06%	-3,69%	-2,70%	-2,11%
CIB Bank	0,95%	0,54%	0,74%	0,85%	0,21%	-0,97%	-1,47%	-7,15%	-7,13%

Forrás: az OTP, a Raiffeisen és CIB Bank beszámolója 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

A Raiffeisen Bank esetében a kockázatvállalási mutató 2009-ig is alig 1% körül mozog, azonban a hitelintézet veszteséges működése miatt 2010-től kezdve ez az eredmény negatív.

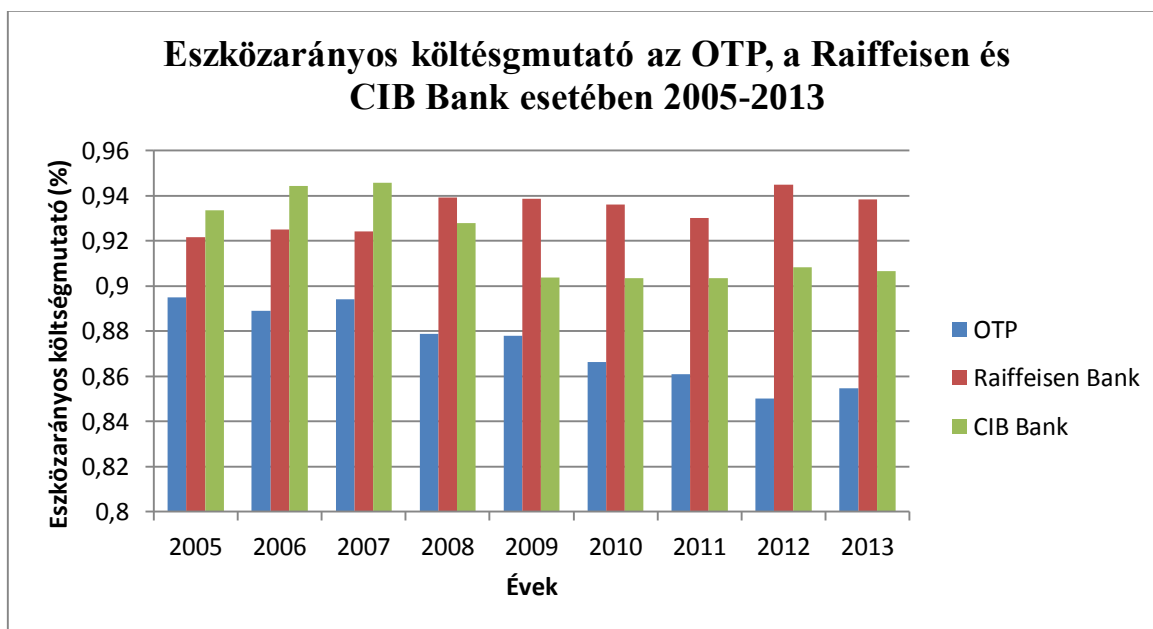
A 9. számú táblázatról is leolvashatjuk, hogy a CIB Banknál 2007-ben és 2008-ban a kockázatvállalási mutató elhanyagolható mértékű növekedést mutat, azonban ezen kívül szintén csökkenés figyelhető meg – akárcsak a többi banknál. Bár a CIB Bank esetében 2009-től megfigyelhető az eszközök értékének csökkenése, a korrigált mérlegfőösszeg sokkal nagyobb zuhanást mutat, hiszen a hitelintézet 2010-től veszteségesen működik. 2012-ben a CIB Bank kockázatvállalási mutatója -7, 15%, ami a Raiffeisen Bank mutatójának közel háromszorosa.

Eszközarányos költségmutató

Az eszközarányos költségmutató megmutatja, hogy a hitelintézet összes költsége hány százaléka az összes eszköznek. Ez elsősorban a költséggazdálkodás szempontjából fontos mutatószám.

Ez az arány az Országos Takarékpénztár esetében 85 és 90% között mozog. Bár 2006-ról 2007-re egy csekély növekedés mutatható ki, mint ahogy azt az 7. számú ábra is illusztrálja, megfigyelhető, hogy erre a mutatóra inkább a csökkenés jellemző a vizsgált időszakban. Ennek az az oka, hogy a hitelintézetnél felmerült költségek mértéke nem növekedett olyan intenzíven, mint az eszközállomány.

7. ábra, Eszközarányos költségmutató az OTP, Raiffeisen és CIB Bank esetében 2005 és 2013 között.

Forrás: az OTP, a Raiffeisen és CIB Bank beszámolója 2005 és 2013 között, saját szerkesztés

A Raiffeisen Banknál ennek pont az ellenkezője figyelhető meg. Az eszközarányos költségmutató már 2005-ben is 90% fölött van, azonban ez az érték évről évre csak növekszik, míg 2012-ben eléri a közel 95%-ot. Ez azért van, mert az eszközök, és a költségek

ugyanolyan irányú változását figyelhetjük meg a vizsgált időszakban. Azonban amikor csökkenésről van szó, akkor az eszközök kisebb mértékben esnek vissza, mint a költségek. Ez mellett azonban, ha növekedésbe kezd a mutató, akkor az emelkedés mindig nagyobb, mint amekkorát a költségek esetében tapasztalhatunk.

Ahogy az a 7. sz. ábrán jól megfigyelhető CIB Bank esetében 2007-ig egy kis mértékű növekedést, 2008-ban egy csökkenést, majd 2009-től a vizsgált időszak végéig stagnálást állapíthatunk meg. Az eszközarányos költségmutató azonban még a csökkenés ellenére is 90% fölélt van. A kezdeti növekedést az okozta, hogy 2006-ban és 2007-ben a költségek nagyobb ütemben nőttek a hitelintézetnél, mint az eszközök. 2008-ra azonban ez megfordult, ezért egy kisebb csökkenést figyelhetünk meg. 2009-től mind az eszközök, mind a költségek csökkenést mutatnak évről évre, azonban ennek a csökkenésnek a mértéke közel azonos, ezért van az, hogy az eszközarányos mutató 90%-on megállt.

Összességében elmondható, hogy a főként lakossági ügyfélkörrel rendelkező Országos Takarékpénztárat kevésbé érintette úgy a gazdasági válság hatása, mint a másik két elemzett hitelintézetet. A krízis ellenére nem csökkent jelentősen sem a hitel-, sem a betétállománya, és a bank végig nyereségesen működött a vizsgált időszak alatt.

A Raiffeisen Banknál a veszteséges működés ellenére sem csökkent jelentős mértékben az ügyfelek betéteinek mértéke, azonban a vállalati partnerek felülvizsgálatának és átminősítésének következtében a hitelállomány esetében ez már nem mondható el.

A CIB Bank ma a Magyarországon működő legveszteségesebb hitelintézet, ennek megfelelően mind a kihelyezett hiteleknek, mind a betéteknek a száma jelentősen megcsappant.

A bankrendszerre működése kihat az egész gazdaságra. Minden piaci szereplőnél érzékelhető, hogy a válság megingatta a hitelintézetek prudenciális működését. Épp ezért dolgozatomban szeretném bemutatni, hogy a lakossági, a kis- és középvállalkozói, valamint az önkormányzati szektorra milyen hatással volt a deviza alapú hitelezés.

A bankokra gyakorolt hatás továbbgyűrűződése

A gazdasági válság nem csupán a bankokat érintette, hanem ezen keresztül a teljes gazdasági, pénzügyi piacot is. A kihelyezett hitelek, a betét kamatlábak csökkenése hatással volt a lakosságra, a vállalkozásokra és az önkormányzatokra is. Tanulmányom következő részében ezt a továbbgyűrűződést szeretném bemutatni.

Lakosságra gyakorolt hatás

A gazdasági válság a bankok keresztül a lakosságra is közvetett hatást gyakorolt. Éppen ezért fontos megvizsgálni, hogy milyen következményekkel járt a hitelexpanzió erre a szektorra nézve. A 10. táblázat ezt úgy próbálja bemutatni, hogy 2000 és 2010 között megvizsgálja a készpénz és betétállomány alakulását, valamint a hitelállomány változását. S a táblázat utolsó oszlopa bemutatja, hogy mekkora megtakarítása maradt meg a szektornak, ha a betétekből és készpénzből kivonjuk a felvett hitelek összegét.

10. táblázat, A háztartások készpénz-, betét- és hitelállományának alakulása és változása 2000 és 2010 februárja között (Mrd Ft)

Év	Készpénz és betét	Változás	Hitelek	Változás	Fogyasztói árindex	Betét-hitel
2000	4075		768			3307
2001	4652	14,2	1163	51,4		3489
2002	5090	9,4	1933	66,2	105,2	3157
2003	5814	14,2	3116	61,2	104,7	2698
2004	6318	8,7	4053	30,7	106,8	2265
2005	7078	12,1	5089	25,6	103,5	1989
2006	7640	7,9	6111	20,1	104,1	1529
2007	8293	8,5	7447	21,9	107,9	846
2008	9424	13,6	9621	29,2	106,1	-197
2009	9785	3,8	9663	0,4	104,1	122

Forrás: Bánfi Zoltán (2010), 352. p.

A lakossági készpénz- és betétállományra a folyamatos növekedés volt jellemző a vizsgált időszakban. A 10. számú táblázatból kiolvashat, hogy ez a növekedés azonban nem volt egyenletes. Nagymértékű változás 2001-ben, 2003-ban és 2008-ban figyelhető meg, ám az érték még ekkor sem haladta meg a 15%-os növekedést.

A hitelállomány változásánál ez a növekedés sokkal látványosabb. 2000-ről 2010-re több mint tizenkétszeresére ugrott a kihelyezett hitelek értéke. 2002-ben és 2003-ban több

mint 60%-kal nőtt a lakossági hitelállomány. Ez elsősorban a kedvezményes lakáshitelezésről szóló kormányrendeletnek köszönhető.

Fontos azonban kitérni arra, hogy ha megvizsgáljuk a készpénz-, és betétállomány, valamint a hitelállomány különbségét, kijelenthető ez az eredmény folyamatosan csökken. 2008-ban a hitelállomány nagysága nagyobb, mint a betétállomány, ami a prudenciális működés szempontjából kockázatos.

11. táblázat, A háztartásoknak nyújtott összes fogyasztási állomány (Mrd Ft)

Év	Fogyasztási hitelek	Ebből jelzálog-hitel
2004	632	
2005	1059	36,6
2006	1526	49,1
2007	2149	59,1
2008	3078	66,3
2009	3080	68,1
2010. 02-ig	3130	68,4

Forrás: Bánfi Zoltán (2010), 359. p.

A lakossági hitelek többségét a fogyasztási hitelek tették ki. 2004-ről 2010-re a fogyasztási hitelek értéke közel ötszörösére növekedett (11. számú táblázat). 2008-tól kezdve ez a folyamatos emelkedés mértéke visszalassul. 2008-ról 2010-re csupán 52 milliárd forinttal növekedett a fogyasztási hitelek állománya. A jelzáloghitelek növekedése nem ilyen intenzív. 2005-ről 2010-re még a dupláját sem éri el a jelzáloghitelek mértékének növekedése.

KKV szektor

Hazánkban a kis- és középvállalkozói szektor komoly jelentőséggel bír, ha a nemzetgazdaság teljesítményét vizsgáljuk. Nem csak azért, mert rengeteg munkahelyet teremt, hanem mellette segít legyőzni a regionális különbségeket, és összetársadalmi szinten is fontos szerepe van. Ez a szegmens foglalkoztatja hazánkban a munkavállalók közel kétharmadát. A nehezebb időszakok átvészelését nem a munkavállalók leépítésével, hanem innovatív ötletekkel próbálják átvészelni. Ezért fontos megvizsgálni, hogy milyen hatással volt a válság ezen piaci szereplőkre.

Elmondható, hogy 2000 előtt a vállalati hitelek nagy része a nagyvállalatokra összpontosult. A kis- és középvállalkozások szektor felé a hitelintézetek csupán az ezredforduló

után fordultak. Ennek a felértékelődésnek több oka is van. Egyrészt ebben a szektorban rendkívül kevés volt az olyan hitelek aránya, melyet finanszírozásra fordítottak volna, s ezért a hitelezési kedvet államilag támogatott konstrukciókkal, valamint garanciaintézmények bevonásával próbálták növelni. A bankok számára ez egy keresztértékesítési lehetőséget is magában foglalt, hiszen a hitelkonstrukciók mellett a kedvezményes betét és biztosítás termékekkel is meg tudták fogni a vállalatokat.

A forrásszerzés miatt a kis- és középvállalkozások hajlandóak voltak magasabb marzsot és díjbevételt fizetni a felvett hitel után, mint a nagyvállalatok. Ezért ez tovább növelte a bankok hitelezési hajlandóságát. Valamint további pozitívum volt, hogy a kkv szektor bevonásával megragadhatták a lakossági ügyfeleket is, ugyanis a vállalkozás tulajdonosa és annak családtagjai magánszemélyként a hitelintézet lakossági üzletága számára képviselhettek további bevételi lehetőséget.

12. táblázat, Vállalati hitelállomány mértéke 2001 és 2007 között

Év (Mrd Ft)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Hitelállomány (összes nem pénzügyi vállalkozás)	3089,66	3391,97	4139,54	5170,25	5477,89	5969,77	6733,42
Nagyvállalatok	1809,00	1989,60	2353,90	2944,80	2680,20	2831,60	3084,10
Összes kis- és középvállalkozás	1280,66	1402,37	1785,64	2225,45	2797,69	3138,17	3649,32
Középvállalkozás	563,3	609,63	734,38	1021,62	970,17	1268,73	1297,28
Kisvállalkozás	300,52	266,92	370,31	456,51	929,74	965,34	1070,19
Mikrovállalkozás	416,84	525,82	680,95	747,32	897,78	904,1	1281,85

Forrás: Csubák Tibor Krisztián – Fejes József, 2014, 176. p.

A 12. táblázatból kiolvasható, hogy a vizsgált időszakban a hitelállomány közel felét nagyvállalati hitelek tették ki. A nagyvállalati hitelezés 2005 kivételével minden évben növekedést mutat 2001 és 2007 között. Ha az összes kis- és középvállalkozás számára nyújtott hiteleket vizsgáljuk, akkor elmondható, hogy 2001-ről 2007-re közel háromszorosára növekedik a kihelyezett hitelek mértéke – 2005-től kezdve pedig már nagyobb értéket mutat, mint a nagyvállalatok.

A kkv hitelek megoszlását elemezve kijelenthetjük, hogy a legtöbb hitelt a középvállalkozások vették igénybe. Visszaesés csupán 2005-ben tapasztalható. Érdekes módon a kisvállalkozások hitelfelvétele ebben az egy évben igazán kiemelkedő. Ekkor a felvett hitel mértéke megduplázódik az előző évhez képest – meghaladva a kihelyezett mikrovállalkozások hitelállományát.

Ami különös, hogy a középvállalkozások után a mikrovállalkozások azok, ahol a legnagyobb hitelösszeg kihelyezésre került. 2007-ben szinte eléri a középvállalkozások hitelállományát. A vizsgált időszakban pedig a hitelállomány megháromszorozódik. Ennek az egyik oka, hogy a mikrovállalkozások viselkedése hasonlít a lakossági ügyfelekéhez. Ezért a hitelkonstrukciónál és a marketingnél egyszerre tudták befolyásolni a két szegmenst, hiszen a legtöbb mikrovállalkozás családi üzlet, s így a vállalkozói és lakossági terület összefonódik.

A vállalati hitelkihelyezések robbanásszerű növekedésének szintén a 2008-as gazdasági válság vetett véget. Ekkor a felszínre tört a bankok elővigyázatlansága a hitelbírálatoknál. Az ingatlan árak hatalmas mértékben lezuhantak, ezért a hitelintézetek nem tudták értékesíteni a fedezeteket, ami további feszültséget és pánikot eredményezett a pénzügyi piacon.

Egyre több ügyfél nem tudta visszafizetni a felvett hitelt a megnövekedett törlesztőrészek miatt. A bankok hitelezési kedve megcsappant. A szűkülő hitelforrás mellett csökkent a beruházási hajlandóság is. A vállalkozások pénzügyi nehézségekkel küzdöttek, így a hitelválság átváltozott egy likviditási válsággá.

13. táblázat, A bankszektor által a kkv-szektornak évente folyósított hitel összege 2008 és 2012 között

	2008 (Mrd Ft)	2009 (Mrd Ft)	2010 (Mrd Ft)	2011 (Mrd Ft)	2012 (Mrd Ft)
Összes kkv	3896,971	2901,288	2881,652	2753,319	3484,774
középvállalkozás	1384,659	1129,032	1183,294	1241,432	1717,035
kisvállalkozás	1275,594	990,107	1020,905	797,307	1039,321
mikrovállalkozás	1236,718	782,149	677,453	714,580	728,418

Forrás: Csubák Tibor Krisztián – Fejes József, 2014, 179. p.

A válságot követően a kis- és középvállalkozásoknak nyújtott hitelek összege nagy mértékben csökkenni kezdett – 2008-ról 2009-re közel 25%-ot esett vissza. Egyedül 2012-ben tapasztalunk növekedést, melynek oka a kkv szektor hitelhez jutásának állami támogatása (pl. Széchenyi Forgóeszköz Hitelprogram). Ez azonban még akkor sem éri el a krízis előtti állapotokat.

A legnagyobb visszaesés a mikrovállalkozások esetében tapasztalható. A 2011-es és 2012-es növekedés ellenére is közel felére visszaesett a hitelállomány mértéke ebben a szegmensben. Ennek elsődleges oka, hogy a vállalkozások nagy része nem volt képes visszafizetni a felvett kölcsönöket és felszámolással megszűnt.

A kisvállalkozások esetében egy hullámozást tapasztalunk: 2009-ben és 2011-ben visszaesés mutatkozik, ugyanakkor 2012-re a hitelállomány megközelíti a válság előtti érté-

ket. A középvállalkozásoknál csupán 2009-ben történik visszaesés, onnantól a hitelállomány nagysága ismét növekedésbe kezd, s 2012-ben meghaladja a 2008-as összeget.

Összességében elmondható, hogy a vállalati szektor nehezen jut hitelhez a válság ki-robbanása óta, ami megnehezíti a beruházásokat, és rengeteg cég a csőd szélére jutott. Ahhoz, hogy a gazdasági vérkeringés ismét hatékonyan működjön, szükség van a kkv szektor élénkítésére. Ehhez azonban a bankok hitelezési hajlandóságát és képességét is növelni kell. Ennek egyik megoldása az állami beavatkozással növelik a hitelezési hajlandóságot, például állami garanciavállalással.

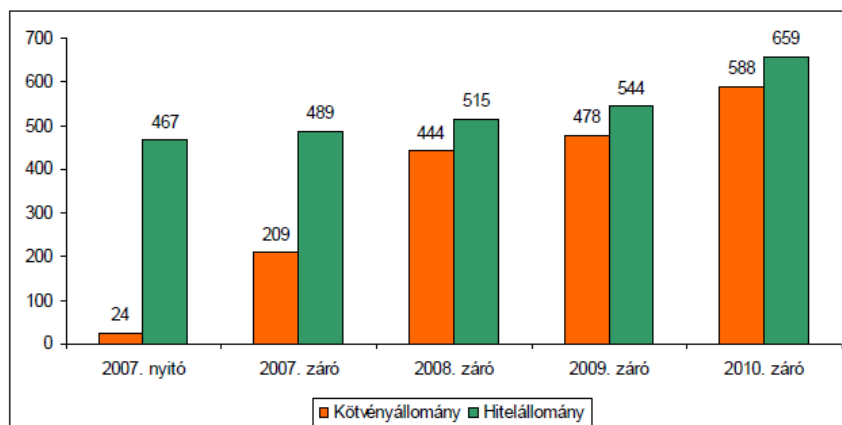
Önkormányzatok

Az önkormányzatok szerepe kiemelkedő jelentőségű, ha a közigazgatás működését vizsgáljuk. Feladat- és hatásköre sokrétű. A mai önkormányzati működés kialakulása a rendszerváltozás utáni időszakra tehető, ekkor ugyanis az önkormányzati törvény sokkal nagyobb szabadságot adott a szervezetnek a gazdálkodást és a működést illetően is. A törvény a helyi önkormányzat tulajdonába adta többek között a közüzemi vállalatokat, az egészségügyi és oktatási épületeket. Így a vagyonnal rendelkező szervezet már önálló gazdálkodásba és vállalkozásba kezdhetett.

Amikor hazánk 2004-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, lehetőség nyílt az önkormányzatok számára is a fejlesztési támogatások igénybevételére. Ezeknek a lehetőségeknek a megragadásával indultam meg a beruházások, fejlesztések, melyek gyakran párosultak deviza alapú projekthitelekkel és devizakötvények kibocsátásával, ugyanis az önkormányzatok nem rendelkeztek elegendő pénzzel az önrész biztosításához.

Mivel az önkormányzati és állami háztartás szoros kapcsolatban állnak egymással, ezért a 2008-as gazdasági válság az egész állami gazdaságot megrengette. Az önkormányzatok ugyanis nem rendelkeztek sem devizabetétekkel, sem megfelelő fedezettel a hitelek visszafizetéséhez. Ennek oka az önkormányzatok pénzügyi helyzetében keresendő. A zavartalan finanszírozás érdekében egyre jobban eladósodottak a helyi szervek, ugyanakkor a hitelszerződés olyan fedezeteket tartalmazott, ami az önkormányzatokban a törzsvagyont – és így az állam vagyonát – képezte.

8. ábra, A magyar önkormányzatok eladósodottsága, hitel és kötvényállománya (Mrd Ft.)

Forrás: Lentner Csaba: Áldás vagy átok? Devizahitelezés Magyarországon c. előadásából

A válságot követően egyre több helyen jelentkeztek likviditási nehézségek. Az önkormányzatokon kívül pedig a tulajdonukban lévő gazdasági társaságok adóssága is jelentősen megnövekedett. Ez hatalmas kockázatot jelentett. Ezért 2011-től kezdve megkezdődött az önkormányzatok adósságkonszolidációja. Erre első sorban azért volt szükség, mert a szervek nem tudták volna megoldani saját erőből a felvett hitelek rendezését. Ahogy a 8. számú ábrából is látszik, 2007-ről 2010-re a hitelállomány 41%-kal növekedett, míg a kibocsátott kötvények összege 24,5-szeresére nőtt. Ez olyan mértékű eladósodottság, ami könnyedén megindgathatta volna az egész államgazdaságot. Hogyan valósult meg a központi adósságrendezés?

Első lépésként az ötezer fő alatti települések adósságkonszolidációja kezdődött meg. Ezért cserébe a kormány kötelezte az önkormányzatokat óvadéki betét elhelyezésére a Magyar Államkincstár részére. Második lépésként a Magyar Állam „az 5000 fő lakosságszámot meghaladó település települési önkormányzatának – ideértve a fővárosi önkormányzatot és a kerületi önkormányzatokat is- (...) 2012. december 31-én fennálló adósságállománya és ezen adósságnak az átvállalást követően esedékessé váló járulékai (...) összegét átvállalja.” (2012. évi CCIV. törvény 72 § (1) bekezdés)

Továbbá a törvényi rendelkezéseknek megfelelően egy háromoldalú szerződés megkötésére kötelezték a települési önkormányzatokat, mely az Államadósság Kezelő, a pénzügyminisztérium és a település között született. Az állami átvállalás azonban nem volt elegendő a nehéz pénzügyi helyzetben lévő önkormányzatok számára, ezért nagyobb átvállalási mértéket kértek a kormánytól. Az adósságkonszolidáció utolsó lépésére 2014 tavaszán került sor, amikor az állam az ötezer főnél nagyobb önkormányzatok megmaradt adósságállományát is átvállalta.

Annak érdekében, hogy ilyen helyzet még egyszer ne forduljon elő, a kormány korlátozta a helyi önkormányzatok autonómiáját. Ezen korlátozó intézkedések közé tartozott, hogy

az önkormányzat csak akkor vállalhat adósságot, ha a kormány ehhez előzetesen engedélyt adott, kivéve az európai uniós pályázatokhoz kapcsolódó önrész biztosítása. 2013-tól már nem tervezhetnek működési hiányt.

Összességében elmondható, hogy a gazdasági válság hatása szerteágazó. A pénzügyi piac minden szereplőjét érintette. A hitelintézetek hatalmas veszteségeket realizálnak, a lakosság nem tudja visszafizetni a felvett hiteleket. Nő a munkanélküliség és csökken az életszínvonal. A vállalkozások nagy része csődbe ment. Nehezen jutnak hitelhez, és így forráshoz – a beruházásokhoz nincs meg az elegendő forrásuk. Az önkormányzati szektor szintén a csőd szélére jutott volna, ha az állami adósságkonszolidáció nem valósul meg.

A következő részben vizsgáljuk meg, hogy milyen lépéseket tettek a 2008-as krízis megfékezésére.

A válság hatásának enyhítésére tett lépések

A gazdasági válság megfékezésére azonnali lépéseket tettek mind a hazai, mind a külföldi kormányok. Az Amerikai Egyesült Államokban miután a kongresszus engedélyezte a több millió dollárnyi összegű mentőcsomag létrehozását és alkalmazását, a Fed (az amerikai központi bank) több vészhelyzeti likviditási tervet hozott létre annak érdekében, hogy beavatkozhasson a piac különböző szegmenseibe, megakadályozza a fontos szereplők gazdasági összeomlását. Az egyik legjelentősebb ilyen program volt a Commercial Paper Funding Facility (CPFF), melynek célja a „vállalati likviditásszerzés szempontjából fontos kereskedelmi kötvénykibocsátások finanszírozása.” (Veress József, 2013, 121.p.) Tehát a Fed közvetett beavatkozásával próbálták kötvényvásárlás útján stabilizálni a vállalkozások fizetőképességét.

Európában a válság megfékezésének irányítója az EKB (Európai Központi Bank), melynek azonban nehéz helyzettel kellett szembenéznie. Azt leszámítva, hogy az Európai Uniónak nincs közös kincstára, és hogy Németország hozzáállása a válság elején az volt, hogy minden ország saját maga oldja meg a válság kezelését, a Központi Banknak azt is figyelembe kellett vennie, hogy Európában a banki közvetítés dominál, így a hitelkihelyezések elsősorban a bankok aktivitásától függenek. Mivel a hitelintézetek likviditási gondokkal küzdöttek, ezért az EKB csökkenteni kezdte a jegybanki kamatot, hogy lenyugtassa a piacot, és megerősítse a bizalmat a bankközi hitelezéseknél. „A likviditásnyújtó tenderek fix kamaton történő, a teljes banki igényeket kiszolgáló átalakítása megelőzte a bankok árversenyét a rendelkezésre álló jegybanki forrásokra vonatkozóan, továbbá (...) lehetővé tette a bankok számára, hogy a megnövekedett igényüknek megfelelő likviditást meg is szerezhessék a jegybanktól.” (Veress József, 2013, 134.p.)

Az Európai Központi Bank intézkedései gyorsan stabilizálták a pénzügyi piacot – megakadályozva ezzel a rendszer összeomlását. Bár a hitelkihelyezés mértéke visszaesett, de a bankközi piac megnyugtatóásával a hitelek törlesztő részletének mérséklését is elérte. Ez azonban csak egy átmeneti rendeződés volt, ugyanis a gazdasági válság nem várt hatása jelentkezett 2010-ben. A periféria országokban – így hazánkban is- a gazdasági válság következtében jelentősen megnőtt az államadósság, az inflációnak köszönhetően a deviza alapú hitelek törlesztő részlete megugrott, melyet már sok ügyfél nem tudott tovább fizetni. A bebukott hitelek mellett a bankok nem tudták értékesíteni a fedezetet, hiszen a piacon a kereslet megcsappant.

Az Európai Központi Banknak újabb intézkedések bevezetésére volt szüksége, hogy megmentse az euró övezetet a teljes összeomlástól. Ennek egyik része a bankok helyzetének stabilizálására irányult, azaz a likviditás- és forrásszerzés biztosítását tűzte ki célul. A másik szempont pedig az államadósságok pénzügyi piacra gyakorolt hatásának mérséklése volt.

A jegybank közbelépéseinek megítélése változó. Mindenképpen elmondható, hogy a pénzpiaci likviditás javult, valamint a periféria országok bankrendszerével szembeni bizalom is megerősödött. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a hitelkihelyezések száma csökkenést mutat, és a munkanélküliség jelentősen megugrott. Ezek pedig olyan események, melyeket a hosszú távú stabilitás érdekében szintén kezelni kell.

Tanulmányom következő részében kitérnék arra, hogy milyen gazdaságpolitikai lépésekkel próbálták hazánkban csökkenteni a deviza alapú hitelezés problémáját, a munkanélküliséget, és hogyan próbálják fellendíteni ismét a vállalkozási szektort.

Válságkezelés Magyarországon

A válság kirobbanása óta számos olyan intézkedés született, mellyel enyhíteni próbálják a krízis hatását. Dolgozatom következő részében ezeket a mérséklő lépéseket mutatom be röviden.

A betétesek védelme érdekében az Országos Betétbiztosítási Alap összegén túl a kormány garanciát vállalt az elhelyezett betétekre annak érdekében, hogy megerősítse a bizalmat a hazai bankrendszer iránt, és így a befektetők ne vigyék külföldre megtakarításaikat.

Átmeneti megoldást nyújtott az, hogy a magyar állam garanciát vállalt két évig azokra a lakáscélú hitelekre, melyeket 2008 októbere után vettek fel, és ahol az adós önhibáján kívül elvesztette a munkahelyét a válság miatt, és ezáltal fizetőképessége megváltozott, valamint a hitel összege nem haladja meg a 20 millió forintot.

A hitelezéssel kapcsolatos másik fontos intézkedés a deviza alapú hitelek esetében történt. Ezen hiteltípusoknál mindig felmerül a banketika kérdése. Ennek értelmében a banketika a bankok alkalmazottai által belső szabályzatokban és nemzetközi megállapodásokban rögzített etikai normák, amelyek az ügyfelekkel való kapcsolatot szabályozzák. Felmerült ugyanakkor az a lehetőség, hogy a deviza alapú hitelek esetében a bankok nem jártak el etikusan, ugyanis a szerződéskötés során nem hívták fel nyomatékosan az ügyfelek figyelmét az árfolyamkockázat veszélyeire. Napjainkban számos per indult meg a bankok ellen a devizaszerződésekkel kapcsolatban. Az árfolyam különbözetnek köszönhetően a törlesztő részletek összege megugrott, és ezért sokan fizetési nehézségekkel küzdöttek, ezért számos alternatív megoldással próbálták a deviza hitelek helyzetét könnyíteni. Az egyik ilyen módszer volt a forintosítás.

Ennek lényege, hogy deviza alapú hitelek forint alapúra váltják át, ezzel kiküszöbölve az árfolyamkockázatot. Az ügyfél forint alapú hitelnek megfelelően törlesztene tovább. A tervezett átváltási árfolyam svájci frank esetében 2013 év végén a 206-207 forint volt, azonban ezzel a törlesztő részletek összege növekedhet az egyes hitelek esetében. Bár ez egy kb. 15%-os megtakarítást jelent a devizahiteleknek, „az árfolyam oldalon elért 15 százalékos "megtakarítással" szemben a kamatoldalon közel 50 százalékos különbözetet lehet találni - az augusztusi (2013) adatok szerint 6,3 százalékos svájcifrank-kamattal szemben 9,3 százalékos forintkamat áll - azaz hirtelen forintosítás esetén igazoltan növekedne az ügyfelek havi törlesztése.” (Privatbankar.hu, 2013)

Egy másik mentőötlet volt a devizahitelekkel kapcsolatban az árfolyamgát bevezetése. Deviza alapú hitel esetében mind a tőke, mind a fizetendő kamat, valamint a havi törlesztő részlet is devizában van megadva. Az ügyfelek azonban forintban fizetnek. Ez egy árfolyam különbözetet okozhat, ami befolyásolja a havi törlesztést. Az árfolyamgát lényege, hogy a havi törlesztő részlet kiszámításánál a bank nem az aktuális árfolyamot, hanem a rögzített veszi figyelembe (amit a kormány határozott meg a 2011. évi LXXV. törvényben), amely jelenleg kedvezőbb az ügyfél számára. Svájci frank esetében 180 forint, eurónál 250 forint, japán jen esetében pedig 2,5 forint. Ez azt jelenti, hogy pl. svájci frank esetében a kamatoknak a 180 forint feletti részét nem kell megfizetnie az ügyfélnek, sem most, sem pedig a jövőben. Ezt a részt fele-fele arányban átvállalja a magyar állam és a bank. A tőke esetében a rögzített árfolyam feletti rész egy gyűjtőszámlára kerül. Ezt a részt a későbbiekben, az árfolyamrögzítés lejárta után az ügyfélnek ki kell fizetnie.

A deviza hitelek visszafizetését könnyítette az az engedmény, hogy egy szerződésmódosítás kíséretében az ügyfél fix törlesztés mellett fizethette tovább a felvett hitelt, és ezt a hitelintézet a futamidő meghosszabbításával kompenzálta.

Ami a magyar bankrendszer számára a bankadó mellett nagy érvágást jelentett az az, hogy a kormány engedélyezte a deviza alapú hitelek elő- és végtörlesztését. A 2011 szeptemberében elfogadott kormányrendelet szerint a devizahitelek rögzített árfolyamon végtörleszthették hitelüket. Ennek hatására a bankok 2012. február végére mintegy 370 milliárd forint veszteséget szenvedtek el (melyet a bankadóból való leírhatóság 30%-kal mérsékel).

A devizahitelek problémájának végleges megoldására mai napig terveket dolgoznak ki. További enyhítési körülményként bevezették, hogy a felsőoktatásban tanulók megemelt összegű diákhitelt igényelhetnek. Ennek feltétele, a 2012 májusa előtt megkötött diákhitel szerződés. A tanulók maximum két féléven keresztül vehetik igénybe ezt a hitelt, melynek

összege államilag támogatott hallgatók esetében havi ötvenezer forint, költségtérítési jogviszony esetén havi hatvanezer forint.

A hazai pénzügyi rendszer stabilitása érdekében Magyarország 25 milliárd dolláros készenléti hitelkeretet kapott az IMF-től, és az Európai Uniótól. Ezen kívül a gazdasági versenyképesség javítása érdekében az Európai Beruházási Bank további 440 millió eurós hitelkeretet biztosít a magyar gazdaság megerősítéséhez.

A kormány intézkedései közé tartozott a Felügyelet (korábban PSZÁF) jogkörének bővítése. Ennek célja a pénzügyi rendszer hatékonyabb ellenőrzése, és a 2008-ashoz hasonló helyzetek megelőzése.

A gazdasági válság következtében megugrott a munkanélküliek száma. Ennek javítása érdekében munkahelymegőrző és munkahely teremtető programokkal próbálták megakadályozni a további leépítéseket. A kormány pályázati eljárás keretében vissza nem térítendő támogatásban részesíti azokat a vállalkozásokat, amelyek tartós foglalkoztatásban szeretnének létszámot növelni, vagy munkahelyet bővíteni, esetleg új technológiát bevezetni.

Mivel jelentős mértékben megugrott a megszűnő vállalkozások száma – főként az építőiparban-, ezért ennek mérséklésére is születtek döntések. Az egyik ilyen volt a 2009-ben indított válságkezelő, vállalkozáserősítő hitel- és garanciaprogram, azaz az Új Magyarország Forgóeszköz Hitel program. A kormány által nyújtott támogatásokkal elsősorban a mikro-, kis-, és középvállalkozásokat célozzák meg. Ennek a segítségnek egy része hazai, egy jelentős része azonban Európai Uniós támogatás. A hazai támogatások esetében két típust különböztethetünk meg: a normatív és a céltámogatást.

Elmondható, hogy a fent említett intézkedéseken kívül számos kísérlettel próbálták mérsékelni a gazdasági válság hatását. Ezt a pénzügyi stabilizációt két részre oszthatjuk. Az első eset a 2008-as válságot közvetlenül követő időszak, amikor bevezetésre került a stabilizációs program. Ennek főbb lépései voltak a fent bemutatott állami garanciavállalás egyes lakáshitelek esetében, mely a hitelek megvédését segítette. Ám voltak olyan rendelkezések, melyek a megélhetés és életszínvonal csökkenéséhez vezettek, mint pl. a közszférában dolgozó bérének befagyasztása, a 13. havi bérek eltörlése, és ezzel egyidejűleg a nyugdíj megszüntetése, a nyugdíjkorhatár megemelése, a táppénz, a családi pótlék és a gyes mértékének és idejének csökkentése. A vagyonadó bevezetése, általános forgalmi adó emelése, és a jövedéki adó emelése pedig a vállalkozások helyzetét nehezítette ebben az időszakban.

2010-től kezdetét vette egy második stabilizációs program, mely azonban jelentősen eltér az előzőtől. Ebben már megjelenik az a nézet, hogy a stabilizáció terheiből minden szereplő vegye ki a részét. Ehhez a programhoz sorolható többek között a korábban bemutatott

árfolyamgát, a válságadók kivetése (pl. bankadó), az egykulcsos személyi jövedelemadó bevezetése, a cafeteriarendszer államosítása, a magánnyugdíj-pénztárak államosítása és közel 2000 önkormányzat deviza alapú hitelének átvállalása. Ezek a lépések heves tiltakozást váltottak ki mind hazai, mind nemzetközi szinten.

Összefoglalás

Összességében elmondhatjuk, hogy a 2008-ban kialakult gazdasági válság számos olyan döntés eredménye, melyek katalizátorként erősítették egymást. A '80-as évektől növekvő szuperbuborékot gerjesztő események bármely szakaszában megállítható lett volna a növekedés, és akkor a buborék egyszerűen csak megszűnik, vagy legalábbis hatása jelentéktelenebb lett volna.

A mostani helyzet jól példázza azt is, hogy a pénzügyi piac rövid távon nem törekszik az egyensúlyi állapot elérésére, hiszen a vezető emberek, akik gyarlók, és döntéseiket nem a teljes és tökéletes tudás birtokában hozzák meg. Épp ezért az elhatározásaik hibásak lehetnek – akár szándékosan (manipuláció), akár akaratlanul -, melyeknek komoly következményei vannak a piacra nézve.

Hazánk bankrendszerére nem csupán a Lehman Brothers csődje miatt elindított lavina volt hatással, hanem a 2010-ben kialakult euró válság is. 2004-től kezdve az emberek tömegesen vettek fel deviza alapú hiteleket (elsősorban svájci frankban), azonban az árfolyamkockázat veszélyével akkor sem a bankok, sem az emberek nem számoltak. A 2008-ban kitört krízis pillanatában a svájci frank árfolyama megerősödött – hiszen ezt a pénznemet tartották a legmegbízhatóbbnak-, aminek következtében a hazánkban tömegesen felvett hitelek törlesztő részlete rohamosan megugrott. Az emberek fizetőképessége megváltozott, egyre kevesebben tudtak törleszteni, és a rosszul minősített hitelek, valamint a kivetett adók következtében a bankok hatalmas veszteségeket értek el. Egy év alatt – 2010-ről 2011-re- a vállalkozások több mint fele megszűnt, az önkormányzatok a csőd szélére jutottak. Állami adósságkonszolidáció vette kezdetét. Bár a kormány már 2009-ben is célul tűzte ki a devizahitelek problémájának megoldását, végleges megoldást mai napig nem sikerült találni.

Ha a bankokat ügyfélkör szerint vizsgáljuk meg, akkor elmondhatjuk, hogy a főként lakossági ügyfelekkel foglalkozó Országos Takarékpénztár a válság kevésbé viselte meg. Az eredménye ugyan csökkent a megszorítások miatt, azonban sikerült nyereséget mutatnia. Ezzel szemben a Raiffeisen Bank és a CIB Bank, akik a válság előtt elsősorban vállalati ügyfélkörrel rendelkeztek, óriási veszteségeket realizáltak az elmúlt három évben. A CIB Bank Magyarországon 2012-ben a legveszteségesebben működő bank. Ezt úgy próbálják ellensúlyozni, hogy az anyabank folyamatos tőkeinjekciókkal próbálja megerősíteni magyar leánybankját.

A válság mérséklésére számos módszert alkalmaztak mind hazai, mind nemzetközi szinten. Első lépésként kijelentették, hogy nem hagynak csődbe menni egyetlen olyan pénzügyi intézményt sem, melynek hatása lehet a pénzügyi piacokra. Ezen kívül készül a Bázeli

III, mely a bankok prudens működését szabályozná, miszerint „az új csomag várhatóan kiter a szavatoló tőke megerősítésére, az áttételi mutató bevezetésére, stressz likviditási mutatók és egy éves likviditási mutatók előírására, valamint banküzem prociklikus működéséből adódó kockázatok csökkentésére egy anticiklikus tőkepuffer bevezetésére is.” (Gál Erzsébet, 2011, 57. p.)

A gazdasági válságnak azonban nem csak pénzügyi hatása volt. Megugrott a munkanélküliek száma, romlott az életszínvonal, a hitelezést olyan mértékben megszigorították a bankok, hogy a vállalkozások nehezen jutnak új forráshoz – sokan csődbe mennek. Ezek mind olyan problémák, melyeket kezelni kell ahhoz, hogy a gazdaság ismét életre keljen.

Számos elmélet létezik arra, hogy a krízist milyen módszerekkel kellene kezelni, abban azonban mindegyik megegyezik, hogy egy átfogó reformra van szükség, mind a pénzügyi piacon, mind a humán piacon.

Irodalomjegyzék

Szakirodalom:

- BÁNFI Tamás (2012): A devizahitelezés oka, a beavatkozás lehetősége, módjai, *Pénzügyi Szemle*, 57. évf. 3. sz., 381. p., 385. p.
- BÁNFI Zoltán (2010): (M)értéktelenül – A lakossági hitelek növekedése a válság előtt, *Hitelintézeti szemle*, 9. évf. 4. sz., pp. 349-360.
http://www.bankszovetseg.hu/wp-content/uploads/2012/10/349_360_Banfi_HSz4.pdf (letöltve: 2014. 10.27., 16:18)
- CHANG, Ha-Joon (2013): *23 dolog, amit nem mondtak el a kapitalizmusról*, HVG Kiadó, 242. p.
- CZINEGE Éva - DÁVID Zsuzsanna - SZALAY György (2004): *A fogyasztási hitelezés tendenciái, kapcsolódó kockázatok és azok kezelése a magyarországi hitelintézetek és pénzügyi közvetítők gyakorlatában*, MNB, 12. p.
http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Penzugyi_stabilitas/mnbhu_penzugyi_stab_tanulmanyok/stab_tanulmany_20041207.pdf, (letöltve: 2014.09.29, 8:36)
- CSUBÁK Tibor Krisztián – FEJES József (2014): A magyar kkv-k 21. századi banki finanszírozásának áttekintése és kiűtkeresés a hitelválság csapdájából, *Hitelintézeti szemle*, 13. évf. 2. sz., 176. p.
<http://www.bankszovetseg.hu/wp-content/uploads/2014/03/imp-174-194-Csubak.pdf> (letöltés: 2014.11.20. 19:17)
- ERDŐS Mihály – MÉRŐ Katalin (2010): *Pénzügyi közvetítő intézmények*, Akadémia Kiadó, pp. 45-51, pp. 110-113.
- GÁL Erzsébet (2011): *Praktikus bankszakmai ismeretek*, Saldo Kiadó, 57. p.
- KIRÁLY Júlia - NAGY Márton (2008): Jelzálogpiacok válságban: kockázatalapú verseny és tanulságok, *Hitelintézeti szemle*, 7. évf. 5. sz., pp. 459-460
http://www.bankszovetseg.hu/wp-content/uploads/2012/10/HSZ5_kiraly_nagy_450_482.pdf (letöltve: 2014. 09. 10, 15:07)
- LENTNER Csaba (2014): Áldás vagy átok? Devizahitelezés Magyarországon c. előadása
<http://uni-nke.hu/szolgaltatasok/szabadegyetem>, (letöltés: 2014. 11. 21. 13:00)
- MIHÁLYI Péter (2013): *A magyar gazdaság útja az adósságválságba 1945-2013*, Corvina Kiadó, 124. p., 133. p.

- PALKÓ István (2013): Így Vonul ki a Raiffeisen Magyarországról?
http://www.portfolio.hu/befektetesi_alapok/igy_vonul_ki_a_raiffeisen_magyarorsz_agrol.191954.html (letöltve: 2014.09.30. 9:24)
- PITZ Mónika – SCHEPP Zoltán (2013): A banki hitelek árazásának vizsgálata strukturális VAR-modell segítségével, *Pénzügyi Szemle*, 58. évf. 4. sz., pp. 434-446.
<http://www.asz.hu/penzugyi-szemle-cikkek/2013/a-banki-hitelek-arazasanak-vizsgalata-strukturalis-var-modell-segitsegevel/pitz-schepp-2013-4.pdf> (letöltve: 2014. 10. 27., 15:02)
- SHIELDS, Michael (2014): Raiffeisen injects 55 mln euros into Hungary unit –paper
<http://www.reuters.com/article/2014/01/28/raiffeisen-hungary-idUSL5N0L20KL20140128>
 (letöltve: 2014.09.20. 10:05)
- SOROS György (2009): *A 2008-as hitelválság és következményei*, Sclar Kiadó, 32. p.
- SOROS György (2012): *Pénzügyi vihar Európában és az Egyesült Államokban*, Sclar Kiadó, 12. p., 20. p., 37. p.
- SZÉKELY Anita (2012): A válságra tett szabályozó lépések az Egyesült Államokban, *Hitel-intézeti Szemle*, 11. évf. 3. sz., pp. 230-253.
<http://www.bankszovetseg.hu/wp-content/uploads/2012/10/230-253-szekely1.pdf>
 (letöltve: 2014. 10. 28., 11:10)
- VERESS József (szerk.) (2013): *Gazdaságpolitikák világválság idején*, Typotex kiadó, 40. p., 121. p., 134. p., pp. 196-199.

Jogszabályok:

2011. évi LXXV. törvény, hatályos: 2014.11.27. 15:47

2012. évi CCIV. törvény 72 § (1) bekezdés, hatályos: 2014.11.27. 15:44

Internetes forrás:

Devizahitelek forintosítása: ettől csak nőne a törlesztőrészlet?

<http://privatbankar.hu/penzugyek/devizahitelek-forintositasaettol-csak-none-a-torlesztoreszlet-262074>, (letöltés: 2014.09.21. 15:13)

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet, OTP Bank adatainak változása 2005-höz viszonyítva

Megnevezés	OTP Bank adatainak változása 2005-höz viszonyítva (%)								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összes eszköz	100,00%	136,07%	162,23%	181,74%	187,03%	187,52%	195,57%	193,90%	199,03%
Ebből ügyfeleknek nyújtott hitel	100,00%	136,22%	174,93%	210,89%	200,94%	211,23%	220,82%	202,56%	195,69%
Összes forrás	100,00%	136,07%	162,23%	181,74%	187,03%	187,52%	195,57%	193,90%	199,03%
Összes költség	100,00%	135,15%	162,07%	178,44%	183,43%	181,47%	188,12%	184,19%	190,04%
Ebből ügyfelek betétei	100,00%	123,45%	146,97%	152,24%	165,94%	169,81%	186,65%	191,08%	200,30%
Saját tőke nagysága	100,00%	143,97%	163,58%	191,60%	217,66%	239,09%	259,07%	276,64%	275,69%
Összes kamatbevétel	100,00%	118,25%	167,06%	212,51%	266,03%	247,34%	243,00%	271,00%	237,32%
Ez ügyfeleknek nyújtott hitelből	100,00%	113,75%	172,21%	211,46%	228,93%	217,64%	222,62%	233,42%	226,40%
Összes kamatráfordítás	100,00%	115,50%	194,86%	332,62%	390,22%	320,72%	299,52%	369,89%	269,25%
Ez ügyfelek betéteiből	100,00%	107,38%	173,02%	222,27%	80,01%	62,06%	213,07%	238,61%	200,39%
Nettó kamatbevétel	100,00%	119,76%	151,93%	147,12%	198,43%	207,39%	212,24%	217,16%	219,94%
Céltartalékképzés a várható hitelezési és kihelyezési veszteségekre	100,00%	101,84%	207,49%	397,44%	888,95%	973,63%	889,25%	818,31%	936,34%
Adózott eredmény	100,00%	118,21%	131,76%	152,31%	94,90%	74,63%	52,95%	77,45%	40,56%
Korrigált mérleg főösszeg	100,00%	118,21%	131,58%	151,97%	95,46%	74,53%	52,55%	76,90%	17,92%

Forrás: OTP auditált beszámoló 2005-2013, saját szerkesztés

2. számú melléklet, CIB Bank adatainak változása mindig az előző évhez viszonyítva

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összes eszköz	-	125,46%	121,34%	134,77%	90,66%	90,49%	101,18%	83,95%	87,26%
Ebből ügyfeleknek nyújtott hitel	-	119,99%	121,76%	149,75%	94,56%	95,56%	93,17%	84,13%	87,44%
Összes forrás	-	125,46%	121,34%	134,77%	90,66%	90,49%	101,18%	83,95%	87,26%
Összes költség	-	126,89%	121,54%	132,21%	88,32%	90,44%	101,18%	84,42%	87,10%
Ebből ügyfelek betétei	-	138,82%	110,01%	125,96%	112,95%	87,67%	99,79%	93,99%	12,44%
Saját tőke nagysága	-	105,33%	118,03%	177,61%	122,09%	90,93%	101,19%	79,62%	88,78%
Összes kamatbevétel	-	91,07%	134,87%	155,74%	99,46%	77,98%	91,78%	90,83%	74,62%
Ez ügyfeleknek nyújtott hitelből									
Összes kamatráfordítás	-	123,15%	146,32%	147,47%	101,47%	57,02%	101,81%	117,06%	61,07%
Ez ügyfelek betéteiből									
Nettó kamatbevétel	-	62,45%	114,70%	174,32%	95,64%	120,22%	82,20%	59,76%	106,05%
Céltartalékképzés a várható hitelezési és kihelyezési veszteségekre	-	82,82%	113,34%	202,25%	205,03%	116,60%	127,25%	146,99%	91,61%
Adózott eredmény	-	79,37%	116,93%	151,18%	16,55%	-504,18%	-158,75%	-407,10%	90,04%
Korrigált mérleg főösszeg	-	71,73%	165,53%	153,34%	22,07%	-424,28%	-154,23%	-407,83%	87,04%

Forrás: CIB Bank auditált beszámoló 2005-2013, saját szerkesztés

3. számú melléklet, Minősített hitelek fedezettsége

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
OTP	0,88%	0,66%	1,04%	1,66%	3,89%	4,05%	3,54%	3,55%	4,20%
Raiffeisen Bank	0,27%	0,28%	0,90%	1,79%	4,62%	3,57%	6,94%	4,82%	3,28%
CIB Bank	1,55%	1,07%	0,99%	1,34%	2,91%	3,55%	4,85%	8,48%	8,88%

Forrás: OTP, Raiffeisen Bank, CIB Bank auditált beszámoló 2005-2013, saját szerkesztés

4. számú melléklet, OTP Bank mérleg és eredménykimutatás tételek (millió forint)

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összes eszköz	5215902	7097426	8461874	9479436	9755132	9780946	10200527	10113466	10381047
Ebből ügyfeleknek nyújtott hitel	3191298	4347091	5582437	6730170	6412716	6741059	7047179	6464191	6245210
Összes forrás	5215902	7097426	8461874	9479436	9755132	9780946	10200527	10113466	10381047
Összes költség	4668430	6309213	7566297	8330465	8563526	8472017	8782217	8598913	8871715
Ebből ügyfelek betétei	3428193	4232153	5038372	5219226	5688887	5821489	6398853	6550708	6866606
Saját tőke nagysága	547472	788213	895577	1048971	1191606	1308929	1418310	1514553	1509332
Összes kamatbevétel	459024	542817	766855	975452	1221150	1135348	1115438	1243950	1089369
Ez ügyfeleknek nyújtott hitelből	340793	387653	586883	720650	780161	741708	758679	795475	771542
Összes kamatráfordítás	161799	186873	315288	538175	631370	518923	484622	598485	435641
Ez ügyfelek betéteiből	99703	107060	172506	221607	79770	61877	212439	237898	199794
Nettó kamatbevétel	297225	355944	451567	437277	589780	616425	630816	645465	653728
Céltartalékképzés a várható hitelezési és kihelyezési veszteségekre	28042	28559	58184	111449	249278	273024	249364	229470	262569
Adózott eredmény	158274	187096	208548	241068	150206	118126	83800	122586	64199
Korrigált mérleg főösszeg	158235	187051	208208	240472	151045	117930	83147	122172	28363

Forrás: OTP auditált beszámoló 2005-2013, saját szerkesztés

5. számú melléklet, Raiffeisen Bank mérleg és eredménykimutatás tételek (millió forint)

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összes eszköz	1250423	1585170	2062067	2570390	2369871	2367908	2300271	2101035	1851488
Ebből ügyfeleknek nyújtott hitel	985420	1239540	1537925	1855641	1584009	1614820	1526238	1285535	1224254
Összes forrás	1250423	1585170	2062067	2570390	2369871	2367908	2300271	2101035	1851488
Összes költség	1152459	1466048	1905823	2413842	2224568	2216392	2139367	1985370	1737086
Ebből ügyfelek betétei	860314	1065992	1228595	1510645	1308278	1323697	1434538	1436552	1228781
Saját tőke nagysága	97964	119122	156244	156548	145303	151516	160904	115665	114402
Összes kamatbevétel	106233	146052	224357	192903	192798	152590	148168	137143	106119
Ez ügyfeleknek nyújtott hitelből	59941	77836	115683	146953	148114	124692	116742	101219	81282
Összes kamatráfordítás	61249	88005	151373	123618	131638	82110	89688	93200	61262
Ez ügyfelek betéteiből	42140	44845	64102	79598	99584	53864	59671	68865	39937
Nettó kamatbevétel	44984	58047	72984	69285	61160	70480	58480	43943	44852
Céltartalékképzés a várható hitelezési és kihelyezési veszteségekre	2701	3471	13809	33130	73137	57618	105862	61901	40154
Adózott eredmény	18388	25296	28548	14530	-3927	-5601	-88882	-56949	-39218
Korrigált mérlegfőösszeg	17607	24512	28548	15985	1571	-1487	-84955	-56831	-39077

Forrás: Raiffeisen Bank auditált beszámoló 2005-2013, saját szerkesztés

6. számú melléklet, CIB Bank mérleg és eredménykimutatás tételek (millió forint)

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összes eszköz	1482290	1859638	2256535	3041231	2757196	2494871	2524372	2119288	1849240
Ebből ügyfeleknek nyújtott hitel	1182604	1418963	1727742	2587226	2446372	2337790	2178053	1832399	1602268
Összes forrás	1482290	1859638	2256535	3041231	2757196	2494871	2524372	2119288	1849240
Összes költség	1383864	1755968	2134176	2821488	2491872	2253625	2280261	1924924	1676693
Ebből ügyfelek betétei	717981	996725	1096512	1381210	1560093	1367712	1364819	1282813	159569
Saját tőke nagysága	98426	103670	122359	217319	265324	241246	244111	194364	172547
Összes kamatbevétel	94935	86462	116609	181608	180628	140862	129286	117425	87628
Ez ügyfeleknek nyújtott hitelből**									
Összes kamatráfordítás	44773	55137	80678	118972	120721	68841	70088	82048	50110
Ez ügyfelek betéteiből									
Nettó kamatbevétel	50162	31325	35931	62636	59907	72021	59198	35377	37518
Céltartalékképzés a várható hitelezési és kihelyezési veszteségekre	18305	15160	17183	34752	71252	83077	105719	155397	142358
Adózott eredmény	20071	15931	18628	28162	4661	-23500	-37306	-151873	-136744
Korrigált mérleg főösszeg	14119	10128	16765	25708	5675	-24078	-37135	-151447	-131815

Forrás: CIB Bank auditált beszámoló 2005-2013, saját szerkesztés